

ULUSLARARASI GELİŞİM AKADEMİ DERGİSİ

Cilt/Volume 1 Sayı/Number 4 ISSN 2979-9902

International

Journal of Development Academy

ULUSLARARASI GELİŞİM AKADEMİ DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF DEVELOPMENT ACADEMY

Sahibi: Palandöken Gelişim Derneği Adına: Lokman LOKMACI

Owner: On behalf of Palandöken Gelişim Derneği, Lokman Lokmacı

Sorumlu Müdür / Publications Director: Numan ÜN

Tasarım/Graphic Design: Cavit Emre ŞEN

Uluslararası Gelişim Akademi Dergisi (International Journal of Development – Academy); editörler kurulu bulunan, uluslararası hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar önce Baş Editör ve ilgili Editör tarafından bilimsel nitelik, etik araştırma yöntemlerini uygunluk açısından incelenerek değerlendirilir. Uygun bulunan yazılar alanında uzman en az iki ayrı hakeme gönderilir. Hakemlerin kararları doğrultusunda yazı ya doğrudan ya da düzeltilerek yayınlanır veya reddedilir. Hakemlerin gizli tutulan raporları dergi arşivinde on yıl süre ile tutulur. Dergi; mimarlık disiplinleri, tasarım, sosyal ve beşeri bilimler, spor bilimleri ve sanatla ilgili kuram ve yaklaşımları etkileşimli, disiplinler arası çalışmalar yoluyla ele alan araştırma, derleme, inceleme ve tanıtma gibi içeriklere sahip bilimsel metinleri elektronik ortamda okuru ile paylaşan uluslararası hakemli bir dergidir.

International Journal of Development (Academy); It is an international refereed journal with an editorial board. Submitted manuscripts are first evaluated by the Editor-in-Chief and the relevant Editor by examining them in terms of scientific quality and appropriateness of ethical research methods. Appropriate manuscripts are sent to at least two separate referees who are experts in their fields. In line with the decisions of the referees, the article is either published directly or by editing, or is rejected. The confidential reports of the referees are kept in the journal archive for ten years. Magazine; is an international peer-reviewed journal that shares scientific texts with content such as research, compilation, review and promotion, which deals with theories and approaches related to architecture, design, social and human sciences, sports sciences and art through interactive, interdisciplinary studies.

Uluslararası Gelişim Akademi Dergisi (International Journal of Development – Academy) iki ayda bir yayınlanır.

International Journal of Development – Academy is published in two months.

Dergideki yazı içeriklerinin sorumluluğu yazarlara aittir.

The responsibility of the contents of articles belongs to the authors.

ULUSLARARASI GELİŞİM AKADEMİ DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF DEVELOPMENT ACADEMY

Baş Editör/Editör-in-Chief: Prof.Dr. Süleyman TOY (Atatürk Üniversitesi,
suleyman.toy@atauni.edu.tr)

Tel/Phone: 0442 2316110 e-posta/e-mail: gelisimakademidergisi@gmail.com

Sayı Editör Yardımcıları / Assistant Editors in the Volume

Doç. Dr. Süleyman LOKMACI (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, slokmaci@erzincan.edu.tr)

Dr. Öğr. Üyesi Müge YÜCE- Atatürk Üniversitesi

Doç.Dr.Önder YAĞMUR (Atatürk Üniversitesi, oyagmur@atauni.edu.tr)

Sayı Alan Editörleri / Field Editors in the Volume

Prof. Dr. Besim Yıldırım- Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Fatih Kıyıcı- Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Gonca Alak - Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Halit Dursunoğlu- Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Kerem Karabulut- Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Mehmet Sait Dilek- Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Manu P. Sobti- University of Queensland-Brisbane, Australia

Prof.Dr. Mitchell Joachim- NYU, Terreform ONE New Lab, USA

Prof.Dr. Mustafa Bulat – Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Muzaffer Uysal – Virginia Polytechnic Institute / USA

Prof.Dr. Nimet Yıldırım- Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Ömer Özden- Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Selim Başar- Eskişehir Anadolu Üniversitesi

Prof.Dr. Ufuk Şimşek- Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Zeynep Eren- Atatürk Üniversitesi

Doç.Dr. Adnan Küçükali- Atatürk Üniversitesi

Doç.Dr. İbrahim Caner Türk- Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Doç. Dr. Gül Aktaş- Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Gül Şimşek- Atatürk Üniversitesi

Doç.Dr. Mustafa Mete- Gaziantep Üniversitesi

Doç.Dr. Naim Ürkmez- Erzurum Teknik Üniversitesi

Doç.Dr. Oktay Özgül- Kırgızistan Manas Üniversitesi

Doç.Dr. Savaş Yeşilyurt- Atatürk Üniversitesi

Doç.Dr. Zeliha Tekin- Muş Alparslan Üniversitesi

Dr.Öğr. Üyesi Adem Tüzemen- Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Abdullah Cüneyt Küsmez- Hacettepe Üniversitesi

Dr. Cansu Güller Yanar- Atatürk Üniversitesi

Yabancı Dil Danışmanı / Language Supervisor: Doç.Dr. Savaş YEŞİLYURT- Atatürk Üniversitesi

Yayın Tarihi: 26.03.2024

Publication Date: 26th March 2024

İÇİNDEKİLER/ CONTENTS

Makale Başlığı – Yazarlar
Title

Sayfa
Numarası
Page
Number

Richard sennett'in zanaatkârlık kavramı bağlamında toplumsal eşitsizlik süreçlerinin incelenmesi; (Examination of social inequality processes in the context of richard sennett's concept of craftsmanship , Caner Şengüenalp- Rojda Kut) 1 - 8

Mizancı Murad Bey'in kaleminden Şeyh Bedreddin isyanı; 9 - 18
(Sheikh Bedreddin revolt from the perspective of Mizancı Murad Bey, Numan Ün)

Modern Toplum,Modern Aile ve Eğitim; 19 - 23
Modern Society, Modern Family and Education, İ.Rıfki Benk- Orhan Aras

Kentlerde yaşanan iklim değişikliğinde yeşil altyapı çözümleri: Erzurum örneği 24 - 32
; Green infrastructure solutions for climate change: the case study of Erzurum City
Özlem Nur Samancı- Rabia Karadağ

**RİCHARD SENNETT'İN
ZANAATKÂRLIK KAVRAMI
BAĞLAMINDA TOPLUMSAL
EŞİTSİZLİK SÜREÇLERİNİN
İNCELENMESİ**

Yayına Geliş Tarihi: 02.03.2024
Yayınlanma Tarihi: 27.03.2024

Caner Şengünalp¹ Rojda Kut²

Özet

Bu makale, Richard Sennett'in düşüncelerinden yola çıkarak zanaatkârlık ve insan ilişkilerindeki modern zorlukları ele almaktadır. Richard Sennett'in perspektifinden, zanaatkârlık sadece bir meslek değil, aynı zamanda insan ilişkilerinde önemli rol oynayan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Modern endüstriyel toplumun zanaatkârlık değerlerini nasıl erozyona uğrattığı, iş dünyasındaki ilişkilerdeki bozulma ve dijitalleşmenin insan etkileşimlerine olan etkisi bu araştırmanın temel konuları arasındadır. Zanaatkârlık, modern toplumun geleneksel değerlerine bir tepki olarak yeniden ele alındığında, bu değerlerin kaybını telafi edebilecek bir potansiyele sahip olabilir. Teknolojik gelişmelerin ve iş dünyasındaki değişimlerin zanaatkârlık anlayışını etkilediği, özellikle teknolojinin insan ilişkilerini değiştirdiği ve esnek çalışma koşullarının sosyal bağları derinden etkilediği gözlemlenmektedir. Dijitalleşmenin yükselişi, insanlar arasındaki etkileşimleri değiştirdiği gibi, zanaatkârlığın dijital dünyada birleştirici bir güç olma potansiyelini de ortaya çıkarır. Bu çalışmanın amacı, Sennett'in perspektifinden modern toplumun zanaatkârlık değerlerine ve insan ilişkilerine yönelik karşılaştığı zorlukları anlamak için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

¹ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü, ORCID: 0000-0002-7167-9167, canersengunalp@atauni.edu.tr

² Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Plastik

Anahtar Kelimeler: Richard Sennett, Zanaatkârlık, Modern Zorluklar

**EXAMINATION OF SOCIAL
INEQUALITY PROCESSES IN
THE CONTEXT OF RICHARD
SENNETT'S CONCEPT OF
CRAFTSMANSHIP**

Abstract

This article considers modern challenges in craftsmanship and human relations, drawing on the thoughts of Richard Sennett. From Richard Sennett's perspective, craftsmanship is considered not only as a profession but also as a process that plays an important role in human relations. How modern industrial society erodes craftsmanship values, the deterioration in relationships in the business world, and the impact of digitalization on human interactions are among the main topics of this research. When craftsmanship is reconsidered as a reaction to the traditional values of modern society, it may have the potential to compensate for the loss of these values. It is observed that technological developments and changes in the business world affect the understanding of craftsmanship, especially technology changes human relations and flexible working conditions deeply affect social ties. The rise of digitalization transforms interactions between people and reveals the potential for craftsmanship to be a unifying force in the digital world. The aim of this study is that it will be an important resource for understanding the challenges modern society faces towards craftsmanship values and human relations from Sennett's perspective.

Keywords: Richard Sennett, Craftsmanship, Modern Challenges

Sanatlar Sanatta Yeterlik Programı, ORCID: 0000-0003-4956-7174, rojda.kut.21@gmail.com

Giriş

Richard Sennett, sanatta yaratıcılığın öne çıktığını, tek ve benzersiz ürünlerin hedeflendiği bir süreçte olduğunu, zanaatın ise öğretmeye, öğrenmeye ve tekrara dayalı bir öğrenme sürecine odaklandığını ifade etmektedir. Zanaat, genellikle usta-çırak ilişkisiyle aktarılan, el ustalığına dayalı beceri ve tecrübe gerektiren bir süreçtir. Çırak, usta tarafından öğretilen işi ustasının deneyimine dayalı olarak yapmaya başladıkça ve hatta ustasını aştıkça zanaatkâr seviyesine ulaşır. Bu öğrenme sürecinde, Sennett'in belirttiği gibi, bir tecrübe gerekliliği ortaya çıkar (Sennett, 2016). İnsanın ilkel dönemden bu güne kadar toplumsal hayatındaki işlenmiş malzeme ihtiyacı, "zanaat" kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu kavram sürekli bir değişime uğramaktadır. Sanayi devrimine kadar, zanaatkârlık bir "iş" olarak, üretim gibi toplum içinde farklı bir konumda bulunuyordu. Ancak, sanayinin gelişimi sonrasında, zanaatkârlık eski konumunu kaybetmiştir. Sanayi devrimi ile makineleşme ve seri üretim gibi yeniliklerin ortaya çıkmasıyla zanaatkârlık için bir tehdit unsuru oluşturdu ve zanaatkârların sayısında azalmaya neden olmuştur. Zanaatkârlar, üretim sürecindeki işlerini kaybettiler ve fabrikalarda çalışmaya başladılar. Fakat endüstriyel üretim, hızlı ve ekonomik üretim imkânları sunsa da, zanaatkârlığa olan ilgi ve ihtiyaç tamamen ortadan kalkmamıştır. Milyonlarca yıllık bir geçmişe sahip olan zanaatkârlık, günümüzde bile toplumsal yaşamı çok fazla etkilemektedir. İlk zanaatkâr olarak bilinenler ilk alet yapan insanlar olmuştur. Yapılan bu taş aletler, evrim sürecinde insanın kat

edilen yolu belgeler niteliktedir. Bu da zanaatkârlığın tarih boyunca ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. (Tabanlı & Çakır, 2018).

Zanaatkârlık terimi genellikle ellerin, zihinden daha fazla çalıştığı bir faaliyet olarak algılanır. Ancak Richard Sennett'e göre, zanaatın temelinde el ve zekâ arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Zanaatkâr, somut pratiklerle düşünme arasında bir diyalog kurar. Yani, zanaatkârın uygulamalı becerileri, düşünsel süreçlerle etkileşim içindedir ve bu etkileşim, zanaatkârlığı anlamak için bir anahtar rol oynar. Sennett'e göre, zanaat, bedensel eylemleri ve zihinsel süreçleri birleştirerek bir bütün oluşturur ve bu sayede somut pratikler üzerinden düşünce sürecini zenginleştirir. <https://www.youtube.com/>, Erişim, 20.12.2023). Richard Sennett'in gözünden bakıldığında, zanaatkârlık kavramı sadece bir meslek ya da beceri değil, aynı zamanda insanların birbirleriyle olan etkileşimlerinde bir köprü, bir anlam kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Ona göre zanaatkârlık; özveri, dikkat ve ustalıklı örölü, sadece bir işin tamamlanmasını değil, aynı zamanda bir yaşam tarzını ve insan ilişkilerinin temelini oluşturan bir süreci ifade eder. Zanaatkârlık, bir kişinin içsel motivasyonunu temel olarak gerçekleştirilen bir faaliyettir. Bu, zanaatkârın yaptığı işe duyduğu içsel bir tutkuya dayanır. Bu tutku ise sadece maddi kazançla ifade edilemeyen bir anlam arama sürecidir. Bu bağlamda zanaatkârlık, yapılan iş ne olursa olsun onunla kendini bir bütün olarak görmek ve içsel bir huzur duymaktır (Bilgic, 2022). Sennett zanaatkârlığı, insanların kendi işlerine ve birbirleriyle olan ilişkilerine

duydukları özenin, bağlılığın ve saygının bir yansıması olduğunu dile getirir. Zanaatkârlık, sadece el becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin kalitesini artırabilir. Sennett, bu potansiyeli görmekte ve günümüzün hızla değişen dünyasında, insanların birbirleriyle etkileşimde bulunurken özveri ve anlayışın nasıl sürdürülebileceğini araştırmaktadır (Sennett, 2016). Zanaatkârlık, genellikle belirli bir meslek grubunu ifade eden dar bir kavram olarak algılansa da, aslında çok çeşitli meslekleri içeren geniş bir kapsama sahiptir. Sennett'e göre doktorlar, mimarlar, bilgisayar yazılımcıları, müzisyenler gibi farklı alanlarda çalışan birçok meslek grubu, zanaatkârlık anlayışı içinde değerlendirilebilir. Bu meslek gruplarının ortak özellikleri, uzun bir süre boyunca edinilen becerinin sadece üretim değil, aynı zamanda ortaya çıkan sorunlara çözüm üretebilmek için de kullanılabilirliği (Sennett, 2016). Meslek grupları arasındaki farklılıklara rağmen, her bir zanaatkâr, kendi alanında ustalaşmak ve başarılı olmak için uzun ve yoğun çalışma saatlerine ihtiyaç duyar. Sennett bu sözleriyle, zanaatkârlığın sadece belirli bir sektörle sınırlı olmadığını, aksine farklı disiplinlerdeki becerilerin benzer bir özveri ile uygulandığını dile getiriyor. Dolayısıyla, zanaatkârlık sadece belirli meslek gruplarını değil, aynı zamanda geniş bir yelpazede beceri ve uzmanlık gerektiren her türlü mesleği içeren evrensel bir kavram olarak düşünülmelidir. Makale, Richard Sennett'in düşüncelerinden yola çıkarak, modern toplumdaki zanaatkârlık ve insan ilişkilerinde karşılaşılan zorlukları ele almayı hedeflemektedir.

1. Teknolojik Gelişmelerin Etkisi

Sennett'e göre bir çağın sonu, belki de o çağın eşiğindedir. 18. Yüzyıldan beri robotların icadıyla birlikte zanaatkârlığın makine ile mücadelesi başlamıştır. Artık insanlar hayal etme konusunda tam bir özgürlüğe sahip olmuştur. Sennett 21. Yüzyılda açılan bir otomobil sergisi için şu ifadelerde bulunmuştur; bu otomobil modelleri gelenekseli yıkar. Tıpkı Brancusi'nin heykelleri gibi otomobil bir sanat eseri gibi işlenmiştir. Otomobilin kaportalarına bakıldığında, Henry Moore'un uzanmış, bronz figürlerinin kıvrımlı formları arasında bağlantı kurulabilir (<https://www.youtube.com/>, Erişim: 20.01.2024). Kapitalizmin yükselişi de geleneksel zanaatkârlık kültürünü ve üretim biçimlerini dönüştürmekte rol almıştır. Weber'e göre Kapitalizmin ortaya çıkışında etkili bir faktör, Protestan ahlakıdır. Kazanmak, bu ahlak anlayışında yaşamın amacıdır ve maddi ihtiyaçları karşılamak için araç değildir. Ancak Weber, kazanma hırasının topluma kapitalist ruhla geldiğini belirtir, bu hırın önceden kural dışı ve ahlak dışı kabul edildiği, ancak kapitalizmle birlikte toplumsal bir norm haline geldiği bir dönüşüm yaşadığını ifade eder. Meşrulaşan kazanma hırısı, endüstrileşme dinamikleri içinde üretim ilişkilerini etkilemiştir. Zanaatkârlık, endüstrileşme sürecinde büyük değişimlere uğrayıp sermaye birikimi için yeni bir çalışma anlayışına ihtiyaç duyulmuştur. Endüstrileşme kapitalizmin gelişimini hızlandırırken, zanaatkârlık kültürü teknolojik gelişmelere maruz kalmaktadır. Teknolojik ilerleme, el işçiliği yerine büyük ölçekli üretimi getirmiş ve bu aynı zamanda geleneksel zanaatkârlık mesleklerini etkileyip yeni becerilere olan talebi artırmıştır. Toplumsal düzeyde, endüstrileşme eşitsizliklere yol açarken kapitalist sistem

zenginlik uçurumlarını artırmaktadır. Büyük üretim tesisleri ve endüstri atıkları, doğal kaynakların yoğun kullanımına ve çevresel sorunlara neden olmuştur (Doğan, 2012). Bu bağlamda Weber'in bu düşüncesinden yola çıkarak endüstrileşme ve kapitalizm, toplumlara ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan derin değişimlere sürüklediği gibi zanaatkârlığı da aynı derece etkilediği söylenebilir. Richard Sennett'in teknolojinin hızlı gelişimi ve dijitalleşmenin insan ilişkilerine ve zanaatkârlık anlayışına olan etkilerini ele aldığı görüşleri, günümüzdeki modern zorlukları anlamak açısından önemli olmuştur. Sennett'e göre, dijital dünyadaki iletişim biçimleri, insanların birbirleriyle olan etkileşimini temelde değiştirmekte ve bu durum geleneksel zanaatkârlık değerlerini sorgulamamıza neden olmaktadır. İnsanların dijital platformlarda kurdukları ilişkiler, daha önceki yıllardaki yüz yüze iletişimden farklıdır ve bu durum, kişisel bağların zayıflamasına ve etkileşimlerin azalmasına yol açabilir. Teknolojik gelişmelerin insanlar arasındaki bağlantıları nasıl dönüştürdüğünü ve zanaatkârlık anlayışının bu değişime nasıl uyum sağlayabileceğini anlamak, günümüz toplumlarının karşılaştığı önemli bir çağdaş sorunun anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Özellikle pandemi süreci bu iletişim biçimleri daha da belirgin hale getirmiştir. Pandemi döneminde sosyal izolasyonun artması, uzaktan çalışma ve dijital iletişimin günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi gibi etkilerle beraber, Sennett'in öne sürdüğü zanaatkârlık değerlerini daha da ön plana çıkarmıştır. Meslek grupları arasında uzaktan çalışma, dijital toplantılar ve iletişim araçlarının kullanımı yaygınlaştıkça, geleneksel zanaatkârlık değerleri daha soyut bir boyut kazanmıştır. Teknolojik yenilikler iş dünyasına ve çalışma biçimlerine değişiklikler getirmiştir. Özellikle, bilgi işçisi olarak adlandırılan,

yaratıcı, bilgisayar kullanabilen ve sürekli öğrenmeye açık çalışanların ortaya çıkması, geleneksel çalışma modellerinde köklü değişikliklere neden olmuştur. Yeni medya ve internet, bilgi işçilerinin çalışma süreçlerini ve etkileşim biçimlerini temelden dönüştürmüş, mekân ve zaman kavramlarını yeniden tanımlamıştır. Enformasyonun hızlı yayılması, bedeninin fiziksel konumunun önemini yitirmesine neden olmuş, zihinsel işlevlerin öne çıkmasına yol açmıştır (Tabanlı & Çakır, 2018). Teknolojik iletişim araçları, insanları sanal ortamlarda bir araya getirirken, aynı zamanda yüz yüze etkileşimleri azaltarak kişisel ilişkilerin zayıflamasına neden olmaktadır. Sanal alışveriş alışkanlıkları, geleneksel zanaat atölyeleri ve mağazalarının ziyaretlerinde bir azalmaya yol açmakta bu da yerel işletmeler için bir modern zorluk oluşturmaktadır. Dijital itibar yönetimi ve çevrimiçi geri bildirimler, teknolojinin getirdiği diğer bir boyut olarak öne çıkar; olumlu veya olumsuz yorumlar, bir zanaatkârın işine etki edebilir ve kişisel ilişkileri etkileyebilir. Sosyal medya, insanları birbirleriyle bağlantıda tutarken, aynı zamanda ilişkilerin yüzeyselleşmesine neden olmaktadır. Teknolojinin iş dünyasına getirdiği uzaktan çalışma, ekip içi ilişkilerin dinamiklerini değiştirmekte bu durum, ekip üyeleri arasındaki kişisel etkileşimleri azaltabilir ve işyerinde sosyal bağların zayıflamasına yol açabilir. Çevrimiçi eğitim ve beceri paylaşımı, geleneksel ustalık ilişkilerini değiştirmiş öğrenci ve usta arasındaki kişisel etkileşimleri azaltarak beceri transferini zorlaştırabilir. Bu modern zorlukların ortak teması, teknolojinin getirdiği fırsatların yanı sıra, geleneksel insan ilişkilerinin bazı yönlerinin zayıflamasıdır. Bu zorluklarla başa çıkabilmek için, teknolojiyi insan bağlantılarını güçlendirmek ve anlamak için bir araç olarak kullanmak önemlidir.

2. İş Dünyasındaki Değişimler

Modern toplumun iş odaklı yaklaşımı, birçok insanın mutsuzluğuna neden olmakta ve bu durum, bazıları için insanlıkla ilgili bir sorun, bazıları için ise ekonomik bir zorluk olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2012). Sennett, "Zanaatkârlık" kitabında modern iş dünyasının insan ilişkilerine ve çalışma ortamlarına getirdiği yeni dinamiklere dikkat çeker. Özellikle, işyerindeki sürekli değişim, esnek çalışma koşulları ve işteki sosyal bağlantıların zayıflaması gibi konular modern zorlukları oluşturabilir. İş dünyasındaki sürekli değişimin, teknolojik gelişmelerin ve rekabetin etkisiyle sıkça karşılaşılan bir durum olduğunu belirtir. Bu değişim, çalışanlardan hızlı adaptasyon yeteneği ve esneklik bekler (Sennet, 2016). Ancak bu esneklik ve adaptasyon sağlanamazsa bir dizi olumsuz etkiyle karşılaşılabilir. İlk olarak rekabet gücü, değişen pazar koşullarına uyum sağlamak, rekabet avantajını sürdürmek açısından kritiktir. Esneklik eksikliği, rakiplere karşı geride kalmaya ve pazar payını kaybetmeye yol açabilir. Bunun dışında inovasyon yeteneği azalabilir. Hızlı değişen bir ortamda, esneklik olmadan yeni fikir ve iş süreçlerine adaptasyon zorlaşır, bu da şirketin inovasyon potansiyelini düşürür. Sürekli değişen hedeflere uyum sağlamak, çalışanların motivasyonunu olumsuz etkileyebilir. Sürekli değişim, çalışanlarda güvensizlik ve iş memnuniyetsizliği yaratabilir. Ayrıca, esneklik ve adaptasyon, genellikle ekipler arasında etkili iletişimi gerektirir. Ekip üyelerinin bu yetenekleri gösterememesi, işbirliği ve koordinasyon sorunlarına neden olabilir. Değişime direnen veya uyum sağlayamayan çalışanlar, şirket içinde kalifiye eleman eksikliğine ve işten ayrılma oranının artmasına yol açabilir. Bunun sonucunda iş performansında düşüş yaşanabilir. Esnek çalışma koşullarının yaygınlaşması üzerinde duran Sennett,

mobil çalışma, serbest meslek ve uzaktan çalışma gibi modellerin artışı gözlemlenmektedir. Bu esneklik, bireylere daha fazla özgürlük sunsa da aynı zamanda işyeri kültürünü zayıflatabilir. Esnek çalışma düzenleri, çalışanların farklı zamanlarda ve mekânlarda çalışmasına olanak tanır. Bu durum, ekip içi etkileşimi azaltabilir ve işbirliği ruhunu zayıflatabilir. Farklı zamanlarda çalışan ekip üyeleri arasında iletişimde gecikmeler veya eksiklikler olabileceği için işyerinde etkili iletişimde aksaklıklar yaşanabilir. Bunun yanı sıra çalışanların işyerinde daha az fiziksel varlık göstermelerine neden olabilir. Bu durum, kurumsal kimliğin zayıflamasına ve birlik duygusunun azalmasına yol açabilir. Bu da liderlerin ve yöneticilerin ekibi üzerinde kontrolünü azaltarak performans yönetimi ve denetim süreçlerini etkileyebilir. Bir işyerinde fiziksel olarak bir araya gelmeyen çalışanlar, işyerine bağlılık duygusunu kaybedebilir ve bunun sonucunda işten ayrılma oranlarında artış gösterebilir. Sosyal bağlantıların zayıflamasına vurgu yapan Sennett, dijital iletişimin artmasıyla birlikte yüz yüze etkileşimlerin azaldığını ve bu durumun işyerindeki sosyal ilişkileri olumsuz etkileyebileceğini ifade eder. İşyerindeki güçlü sosyal ağların korunması ve geliştirilmesi gerekliliğine dikkat çeker. Sennett, insan ilişkilerinin iş dünyasında hala kritik bir rol oynadığını savunur. Teknolojik gelişmelere rağmen, yüz yüze iletişim, yaratıcılık ve ekip çalışmasının iş ortamının temelini oluşturduğunu belirtir. Güçlü insan ilişkilerinin, işbirliğini artırarak çalışanların motivasyonunu yükseltebileceğini vurgular (Sennet, 2016).

3. Toplumsal İzolasyon ve Yalnızlık

Modernizmin, birçok alanda önemli dönüşümlere neden olması gibi, günümüzde teknolojik gelişmelerin getirdiği dijital değişimler de bireylerin yaşamını derinden etkilemektedir. İnternet teknolojisi sınırları ortadan kaldırarak

zamanın ve mekânın önüne geçmekte, sanal dünyada önemli bir rol oynamaktadır. Ancak bu hızlı değişimlerin bireyleri yalnızlaşma ve yabancılaşma sürecine sokmakta, sosyal ağların hem gündelik hayatta hem de sanal ortamda önemli bir rol oynamasıyla modern toplumların heterojen yapılarıyla birlikte ortak bir temel bulma ve kabul edilebilir normlar üzerinde anlaşma sağlamak zorlaşmaktadır (Sezerer Albayrak, 2019). Sennett'in eserlerinde insanların birbirleriyle olan bağlarının zayıflamasını ele aldığı düşünülürse, modern toplumda bireyler arasındaki oluşan sosyal izolasyon ve yalnızlık da önemli bir zorluk olarak ortaya çıkmaktadır. Sennett, esnek istihdamın yaygınlaşmasıyla birlikte, insanların sürekli değişen iş koşulları içinde bulunmasının, uzun vadeli ilişkiler kurma yeteneklerini zayıflatabileceğine ve toplumsal izolasyonu artıracakını ifade eder (Sennett, 2016). Bireyler, sürekli değişen iş koşulları içinde bulunarak uzun vadeli bir iş stabilize ve sürekli bir çalışma ortamı kurma fırsatını kaybedebilirler. Bu durum, insanların birbirleriyle sürdürülebilir ve derin ilişkiler kurma yeteneklerini zayıflatabilir. Ayrıca belirsizlik ve güvensizlik duygularını artırabilir. Bireyler, gelecekteki işlerinin sürekli belirsizliğiyle karşılaştıklarında, sosyal ilişkilerini kumaktan çekinebilirler. Bu belirsizlik ve güvensizlik duyguları, toplumsal izolasyonu tetikleyebilir. Uzun vadeli ilişkileri, sadece işle ilgili değil, aynı zamanda sosyal destek ağları kurma açısından da önemlidir. Esnek istihdam modelinde, sürekli değişen çalışma koşulları, bireylerin işyerinde sosyal destek ağları kurma fırsatını azaltabilir. Bu durum, toplumsal izolasyonun temel nedenlerinden biri olabilir. Esnek çalışma koşulları, bireylerin belirli bir işyerine bağlılığını azaltabilir. Bu durum, işyeri kültürüne olan bağlılığı ve toplumsal bağları zayıflatabilir. İnsanlar, sürekli değişen iş ortamlarında, ortak bir amaç

etrafında bir araya gelmekte zorlanabilirler. Teknolojik iletişim araçları, insanları birbirine bağlı hale getirirken, paradoksal bir şekilde yüz yüze etkileşimleri azaltabilir. Sanal bağlantılar, derin ve anlamlı ilişkilerin yerini alabilir, bu da yalnızlık hissini artırabilir. Modern iş dünyasındaki belirsizlik ve sürekli değişen iş yapısı, bireyler arasında güvene dayalı uzun vadeli ilişkiler kurma zorluğunu beraberinde getirebilir. Bu durum, toplumsal izolasyonun ve yalnızlığın artmasına neden olabilir. Sennett'in çalışmaları, sosyal hareketliliğin arttığı bir ortamda insanların kökensel bağlarını yitirdiğini ve bu durumun toplumsal izolasyonu tetikleyebileceğini vurgular. İnsanların sürekli olarak yer değiştirmesi, kökensel bağları zayıflatabilir. Modern iş yerindeki sürekli değişim ve rekabetçi ortamlar, işyerinde samimiyetin ve işbirliğinin azalmasına neden olabilir. Bu durum, bireylerin toplumsal izolasyon hissiyatını artırabilir. Dijitalleşme ve sanal bağlantılar, bilgiye hızlı erişimi sağlarken, bu durum fiziksel dünyada derin ve anlamlı ilişkilerin kurulmasını zorlaştırabilir. Bireyler, sanal dünyada daha fazla vakit geçirirken, gerçek hayatta yalnızlık hissi yaşayabilir.

4. Hızlı Değişen Değerler ve Normlar

Sennett, zanaatçılık üzerinden toplumun hızla değişen değerlerine ve normlarına dikkat çeker. Geleneksel zanaatçıların eserlerinde uzun süren emek ve özenin izlerini bulmak mümkündür. Ancak modern dünyada, teknolojik gelişmeler, hızlı iletişim ve kültürel değişimler, değerlerin ve normların sürekli olarak evrildiği bir ortam yaratmıştır. Bu hızlı değişen değerlerin ve normların bir sonucu olarak, bireylerin yaşamları üzerinde belirsizlikler ortaya çıkar. Sennett, bu belirsizliklerin, insanların kendi kimlikleri, değerleri ve amaçları konusundaki anlayışlarını zorlayabileceğini vurgular. Zanaatçıların eserlerindeki süreklilik ve istikrar, modern toplumun sürekli

değişen değerleriyle çelişmektedir. Özellikle internetin hayatımıza girmesiyle birlikte kültürler arası etkileşimin arttığı, bilginin hızlı bir şekilde paylaşıldığı ve bireylerin dünya genelinde etkileşimde bulunmasıyla bireyler artık sadece etkilenen değil, aynı zamanda etkileyen konumuna gelmelerine neden olmuştur. İnternet gençler üzerinde özellikle önemli bir etken olmaktadır. İnternet sunduğu aşırı özgürlük, sanal dünyada sahte kimlikler oluşturulmasına ve ahlaki değerlerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. İnternet bağımlılığının, gençlerin gerçek dünyadaki değerlere duyarsızlaşmasına ve sosyal normlardan uzaklaşmasına yol açtığı ifade edilmektedir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, toplumsal yapıları ve değerleri değiştirmektedir. Geleneksel toplumsal bağların zayıfladığı, bireylerin daha önce yoğun olarak etkilendiği sınırlı çevrelerin ötesinde, küresel olaylardan etkilenme söz konusudur. Bu durum, nesiller arası iletişimde kalıcı izler bırakmakta ve değer yargılarını değiştirmektedir. Bunun yanında modernizm ve postmodernizmin toplumsal değişim üzerindeki etkileri vardır. Modernizm, bireyin ön plana çıkmasını vurgularken, postmodernizm ise farklılığı ön plana çıkarmış ve çoklu akla vurgu yapmıştır. Postmodernizmin bireyi geleneksel yapıların dışında, aile ve toplumsal gruplardan uzaklaştırarak bireyselleştirdiği, bu durumun da bireyi dış etkilere daha açık hale getirmiştir (Düzgüner, 2015). Teknolojik ilerlemenin getirdiği hızlı değişim, insanların bir konuya derinlemesine odaklanmasını zorlaştırabilir. Zanaatkarlık, bir becerinin ustalıklarla icra edilmesini gerektirirken, modern toplumun hızına ayak uydurmak, derinlemesine odaklanmanın ve bir konuda uzmanlaşmanın önünde engel oluşturabilir. Ayrıca, hızlı değişen normlar, bireyler arasındaki iletişimi ve sosyal bağları da etkiler. Geleneksel zanaatkarlık, ustaların

öğrencilere bilgi ve becerilerini aktardığı bir çıraklık sistemi içerir. Ancak modern toplumun hızlı değişen normları, bu tür sürekli bağlantıları zorlayabilir ve bireyleri daha yüzeysel ilişkilere yönlendirebilir. Sennett'in vurguladığı gibi, hızlı değişen değerler ve normlar, bireylerin yaşamlarını belirsizleştirirken, aynı zamanda insanların derin bağlantılar kurma ve bir şeyi ustalıklarla icra etme yeteneklerini zorlamaktadır. Bu durum, modern toplumun bireyleri arasında bir tür kopukluğa ve sürekli değişen bir kimlik arayışına yol açabilir.

Bu bilgiler ışığında genel olarak yaşadığımız bu dönemde artık zanaatkarlık için bir değer kaybı yaşandığı söylenebilir. Endüstrileşme ve teknolojik ilerlemelerin etkisiyle geleneksel zanaatkarlık değerlerinin kaybolması, insanların işlerine ve birbirleriyle olan bağlarına duydukları anlamı azaltmaktadır. Sennett, zanaatkarlık değerlerinin kaybıyla ilgili olarak modern toplumun hızlı değişen dinamiklerinin olumsuz etkilerine dikkat çeker. Geleneksel zanaatkarların eserlerinde görülen değerler, uzun vadeli düşünce, özen, sabır ve ustalaktır. Ancak modern dünyada teknolojik ilerleme, tüketim kültürü ve hızlı üretim, bu değerleri göz ardı etmeye yönlendirmiştir. Ancak endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler, üretim süreçlerini hızlandırmış, seri üretime yönlendirmiş ve bu değerleri ikinci plana atmıştır. Değerlerin kaybı, insanların işlerine ve ürettikleri eserlere daha yüzeysel yaklaşımlarına neden olabilir. Hızlı tüketim kültürü içinde, bir ürünün üretim sürecine duyulan ilgi azalmakta ve tüketicilerin sadece sonuçla ilgilenmelerine yol açmaktadır. Bu durum, üretim sürecinde yer alan emeği ve değerleri göz ardı etmenin bir sonucudur. Zanaatkarlığın değer kaybı aynı zamanda insanların işlerindeki anlamı bulmalarını zorlaştırabilir. Hızlı iş değişimleri ve geçici istihdam, bireylerin uzun vadeli hedefler belirlemelerini

engelleyebilir. İnsanlar, işlerini sadece maddi kazanç aracı olarak görmeye yönlendirilebilir ve bu durum, kişisel tatminin ve anlamın kaybedilmesine neden olabilir.

Sonuç

Sennett'in zanaatkarlık ve modern dünyanın zorlukları konusundaki yaptığı analizler temelinde önemli perspektifler sunmaktadır. Makale, teknolojik gelişmelerin etkisi, iş dünyasındaki değişimler, toplumsal izolasyon ve yalnızlık, hızlı değişen değerler ve normlar, zanaatkarlık değerlerinin kaybı gibi konuları işleyerek Sennett'in düşüncelerine dayanarak modern toplumun karşılaştığı çağdaş sorunlara dikkat çekmeyi hedeflemiştir. İş dünyasındaki değişimler, esnek çalışma koşulları ve sürekli değişen iş dinamikleri, bireyler arasındaki sosyal bağları zayıflatmaktadır. Toplumsal izolasyon ve yalnızlık, modern toplumun sosyal dokusunu etkilemekte ve bireyler arasındaki bağları sınırlamaktadır. Hızlı değişen değerlerin etkisi altında, insanlar arasındaki ilişkilerde anlam kaybı yaşanmakta, bu durum geleneksel zanaatkarlık değerlerinin kaybı, işlerin sadece maddi kazanç odaklı görülmesine ve insan ilişkilerinde derinliğin kaybolmasına neden olmaktadır. Endüstrileşme ve teknolojik ilerleme, zanaatkarlık değerlerinin kaybolmasına ve insanların işlerine ve birbirleriyle olan bağlarına duydukları anlamın azalmasına sebep olmaktadır. Bu sonuçlar, modern dünyanın karmaşık dinamikleri içinde zanaatkarlık ideali ve insan ilişkilerinin nasıl evrildiğini anlamamıza katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Bilgic, M.T. (2022). Bir zanaatkarlık araştırması: "emeğin karşılığı". *SEFAD*. (48), 255-276.
- Doğan, E.T. (2012). Zanaatkarlığın günümüzde yeniden yorumlanması: yeni zanaatkarlık mı?. *Çalışma İlişkileri Dergisi*. (3), 67-85.
- Düzgüner, S. (2015). Değişen dünyada gençlik ve değerler. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 3(3), 105-126.

Sennett, (2016). *Craftsmanship*
<https://www.youtube.com/watch?v=nIq4w9brxTk>
Erişim, 20.01.2024.

Sennett, R. (2009), *Zanaatkar* (Çev. Melih Pakdemir) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sezerer Albayrak, E. (2019). Sosyal ağlar ve modern insanın yalnızlaşması: cocacola reklam örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(70), 929-942.

Tabanlı, K. & Çakır, M. (2018). Günümüz yeni medya ortamında çalışma ve zihinsel zanaatkarlık. *Kesit Akademisi Dergisi*. 4(13), 446-462.

MİZANCI MURAD BEY'İN KALEMİNDEN ŞEYH BEDREDDİN İSYANI

Yayına Geliş Tarihi: 02.03.2024
Yayınlanma Tarihi: 27.03.2024

Numan ÜN²

Özet:

Osmanlı-Türk tefekkür tarihinin en ilginç simalarından birisi olan Şeyh Bedreddin, Fetret Devrinde (1402-1413) Çelebi Musa'nın kazaskerliği görevinde bulunmuş, bu görevi sırasında geniş çevrelerle ilişki kurma olanağına sahip olmuştur. Çelebi Mehmed'in kardeşlerini bertaraf ederek tahta cülusundan sonra ilmine hürmeten İznik'te ikamete memur edilen Şeyh Bedreddin, bu sırada yakın müritleri Börklüce Mustafa (Dede Sultan) ve Torlak Kemal'le birlikte Osmanlı yönetimine karşı isyan etmiştir. Kısa süre içerisinde kendi etrafında toplamayı başaran Şeyh ve adamları zaten zor günler geçiren Osmanlı idaresini derinden sarsmışlardır. Yaşadığı dönemin önemli alimlerinden birisi olan Şeyh Bedreddin'in ilmi kişiliği bu isyan hareketinin gölgesinde kalmıştır. Şeyh Bedreddin, Osmanlı tarihçilerinin resmi tarih anlayışına uygun olarak yazdıkları eserlerde zındık, mülhit ve asi olarak tanıtılmaktadır. Bu durum müverrihlerin eserlerini kaleme alırken daha çok Osmanlı saltanatına tarafgir olarak hareket etmelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa XX. yüzyıl müelliflerinden Mizancı Murad resmî ideolojinin dışına çıkarak Şeyh Bedreddin'i bir kahraman olarak ele almıştır.

Bu çalışmada Jön Türkler'in önde gelen isimlerinden biri olan Mizancı Murad'ın

Târîh-i Ebü'l-Fârûk isimli eserine göre Şeyh Bedreddin İsyanı değerlendirilmeye çalışılacaktır. Müellif, Ebü'l-Fârûk'un 1. cildinin 232-242 sayfalarında "Birinci Eser-i İntibah" başlığı altında Şeyh Bedreddin vakasını ele almıştır. Söz konusu bölümde ilk önce İslam dininin yanlış anlaşıldığından ve tatbik edildiğinden bahseden müellif, ilk Osmanlı padişahlarının alimler yerine tekke şeyhlerine itibar etmelerinin İslam'ın doğru anlaşılması hususunda ciddi sorunlara yol açtığından bahsetmektedir. Ayrıca Bizans medeniyetinin etkisiyle Osmanlı'da ruhban sınıfının ortaya çıktığını ve bu suretle İslam dininin ruhbanîyetin istilasına hedef olduğunu da iddia etmektedir. Mizancı Murad tehlikenin farkında olanların padişahların tekkelere intisapları sebebiyle ses çıkaramadıklarını da aktarmaktadır. Şeyh Bedreddin'i İslam'ın karşılaştığı bu tehlikeyi gören ve yüreği sızlayan bir düşünür olarak nitelendiren müellife göre Şeyh Bedreddin ve halifelerinin isimleri Osmanlı inkılabını hazırlayan mücahitler defterinin başına yazılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Mizancı Murad, Şeyh Bedreddin, İsyan, Türkiye, Osmanlı

SHEIKH BEDREDDIN REVOLT FROM THE PERSPECTIVE OF MİZANCI MURAD BEY

Abstract

Sheikh Bedreddin, one of the most interesting figures in the history of Ottoman-Turkish contemplation, served as a qazasker of Çelebi Musa during the Fetret Period (1402-1413) and had the opportunity to establish relations with wide circles during this duty. After the accession of Çelebi Mehmed to the throne by eliminating his brothers, Sheikh Bedreddin

² Yüksek Lisans, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat,
Tarih/Yeniçağ, ORCID: 0009-0006-7183-6528

was assigned to reside in Iznik out of respect for his knowledge, and in the meantime he rebelled against the Ottoman administration together with his close disciples Börklüce Mustafa (Dede Sultan) and Torlak Kemal. The Sheikh and his followers, who managed to rally the masses of people who were dissatisfied with the Ottoman administration, deeply shook the Ottoman administration, which was already going through hard times. The scholarly personality of Sheikh Bedreddin, one of the most important scholars of his time, was overshadowed by this rebellion movement. In the works written by Ottoman historians in accordance with the official understanding of history, Sheikh Bedreddin is introduced as a heretic, a heretic and a rebel. This situation stems from the fact that these historians acted more in favour of the Ottoman sultanate while writing their works. However, Mizancı Murad, one of the 20th century authors, went beyond the official ideology and treated Sheikh Bedreddin as a hero.

In this study, it will be tried to evaluate the Sheikh Bedreddin Rebellion according to the Târîh-i Ebü'l-Fârûk of Mizancı Murad, one of the leading figures of the Young Turks. The author deals with the case of Sheikh Bedreddin on pages 232-242 of the first volume of Ebü'l-Fârûk under the title "First Work of Intibah". In this section, the author first mentions the misunderstanding and misapplication of Islam, and mentions that the early Ottoman sultans' reliance on tekke sheikhs instead of scholars led to serious problems in the correct understanding of Islam. He also claims that a clergy emerged in the Ottoman Empire under the influence of the Byzantine civilisation and thus Islam was targeted by the invasion of the clergy. Mizancı Murad also states that those who were aware of the danger could not speak out due to the sultans' affiliation to the tekkes. According to the author, who characterises Sheikh Bedreddin as a thinker who saw this danger facing Islam and whose heart ached, the names of Sheikh Bedreddin and his caliphs should be written at the beginning of the

book of the mujahideen who prepared the Ottoman revolution.

Keywords: : Mizancı Murad, Sheikh Bedreddin, Rebellion, Türkiye, Ottoman

Giriş

Mizancı Murad Bey, Dağıstan'ın Tarhu (Dargu) cumhuriyeti kısmında bulunan Huraki kasabasında dünyaya gelmiştir. Şeceresi bin-el kadî Mustafa bin-el kadî Tâhâ bin-el kadî Said-el Huraki'dir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak İstanbul'a geldiğinde 20 yaşında olduğu göz önüne alınırsa tahmini olarak 1853'te doğduğu söylenebilir (Abdullah, 1952, s.69-70).

Yedi yaşından sonra tahsil için Rusya'ya gönderilen Murad Bey, diğer çocukların altı yılda bitirdiği Timurhan-Şûrâ Rüştüyesi'den bir buçuk yılda mezun olmuş ve mükafat olarak 1866'da İstavropol İdadisine kaydolmuştur (Abdullah, 1952, s.71; Emil, 1979, s.36-37).

İstavropol İdadisinde, okul müdürü Lev Markof'un Müslüman çocuklarının ramazan farizalarını yerine getirmeleri konusundaki müsaade ve kolaylığı iptal etmesi nedeniyle Müslüman talebeler adına ve Emirof Murad imzasıyla Tiflis'te bulunan Kafkasya genel valisi ve imparatorun kardeşi Grandük Mişel'e bir telgraf çeken Murad Bey okul müdürünü şikâyet eder. Murad Bey'in şikâyeti dikkate alınıp mesele hallolur ancak okul idaresi ile arası açılır ve Batum yolu ile İstanbul'a kaçmıştır (Abdullah, 1952, s.72; Emil, 1979, s.42).

İstanbul'a geldiğinde (14 Şubat 1873) henüz yirmi yaşında olan Murad Bey, önce Midhat Paşa'ya sığınmış ve daha sonra onun aracılığı ile Maliye Nazırı Şirvanî-zâde Rüşdî Paşa'ya intisap etmiştir. Bu sayede Hariciye Matbuat Kaleminde sekiz

yüz kuruş maaşla çırak olduğu gibi Rüşdî Paşa'nın da mühürdârı olarak da görevlendirilmiştir (Abdullah, 1952, s.72; Emil, 1979, s.56-57; Uçman, 2020, s.214).

Rüşdî Paşa'nın sadareten azli ve Halep valisi olarak tayin edilmesinden sonra Şirvanî-zâde konağından ayrılan Murad Bey, girmiş olduğu sınavı kazanarak Mekteb-i Mülkiye-i Şahâne'nin tarih hocalığına atanmıştır. Ayrıca Dârülmuaallimîn-i Âliye'de hocalık ve müdürlük yapan Murad Bey, Muhtelit Muhâcirin Komisyonu'nda ve Maarif Nezâreti Teftiş ve Muayene Heyeti'nde de görev yapmıştır (Abdullah, 1952, s.75; Uçman, 2020, s.214).

İstanbul'a gelmeden önce Rusya'da çıkan Goloz ve Kafkaz gazetelerinde ve Gorskiy Sbornik risalesinde çeşitli konularda makaleler yayımlayan Murad Bey, İstanbul'a geldiği ilk yıllarda Türkçesinin zayıf olması nedeniyle birkaç sene herhangi bir yayın neşretmemiş, sonrasında yabancı gazetelerin saldırılarına karşı müdafaa mahiyetinde Mehmed M. D. imzası ile Vakıf ve İttihad gazetelerinde makaleler yayımlamıştır. Bir süre sonra Vakıf gazetesinin yazı heyetine dahil olan Murad Bey, ücreti az bulduğundan gazeteden ayrılmıştır (Abdullah, 1952, s.76; Emil, 1979, s.66; Uçman, 2020, s.214).

Murad Bey, Kâmil Paşa'nın sadareti sırasında Mizan Gazetesini yayımlama izni almış ve burada devlet idaresindeki suistimallerden bahsettiği gibi ve kendisine müracaat eden memurların uğradıkları zulüm ve tecavüzler üzerinde durmuştur. Bu faaliyeti karşısında Sultan II. Abdülhamid, onu bu meslekten uzaklaştırmak için yüksek maaşlı ve elli bin lira araba parası tahsisatı olan duyûn-ı umumîye komiserliğine atadığı gibi ikinci rütbeden Mecîdî nişanı ve altın liyakat madalyasıyla taltif etti (Abdullah, 1952, s.77; Uçman, 2020, s.215).

Memleketin içine düştüğü siyasî, iktisadî ve içtimaî felâketlerden kurtulabilmesi amacıyla hazırladığı bir reform lâiyhası II. Abdülhamid tarafından ilgi görmeyince yönetimle arası açılan Murad Bey, Türkiye'den ayrılarak yayın hayatına yurt dışında devam etmeyi uygun görmüştür. Onun bu kararında saray ile arasının tamamen bozulmasının ve Duyûn-ı Umûmiyye'den tanıdığı bir kısım Batılıların da teşvik ve telkinlerinin etkili olduğu bilinmektedir (Abdullah, 1952, s.78; Emil, 1979, s.105; Uçman, 2020, s.215).

Murad Bey, Avrupa'ya giderek şu hususları gerçekleştirmeyi amaçlıyordu:

1. Türkiye'nin dahili durumu hakkında Avrupalı muhatapları doğru şekilde bilgilendirmek, sıkıntıların resmi idareden kaynaklandığını ve Osmanlıların yeniliklere yatkın olduğunu, ıslahatlar sayesinde güçlenecek olan Türkiye'nin diğer medenî memleketlere de faydası dokunacağını anlatarak Avusturya ve Rusya'nın politikalarını boşa çıkarmak
2. Emeni meselesinin gerçek sebeplerini açıklamak
3. Cehalet içinde bulunan ve istibdad yükü altında ezilen Osmanlı toplumunda ilk uyanan fikirlerin ifrat derecesinde ileri gittiği geçmişte örnekleri ile görülmüştür; bunu ve neden olacağı zararların önüne geçebilmek için bir ıslahat programı düzenlenmesi ve halkı intizamlı harekete davet etmek
4. İşini severek ve özenerek yapma fikrini halka aşılama

Bu düşüncelerini hayata geçirmek için önce Dağıstan'a gitmeye karar vererek 19

Kasım 1895'te Sivastopol vapuruna binerek İstanbul'dan ayrıldı. Sivastopol'a vardığı sırada Rus gazetelerini gözden geçiren Murad Bey, II. Abdülhamid'in Lord Salisbury'e yazdığı ve İngiltere aleyhine fikirlerini ihtiva eden mektubun tercümesini ve Avusturya Hariciye Nazırı Comte Goluchowski'nin bölüşürme ve denetleme yolu ile şark meselesini halletmek ve böylece bu sorunu ortadan kaldırmak gerektiğini müdafaa eden bir beyanatta bulunacağına dair telgraflarını okuyunca Dağıstan'a gitmekten vazgeçti. 26 Kasım 1895'te Avrupa'ya doğru hareket ederek 30 Kasım'da Viyana'ya vardı. O gün elçilik vasıtası ile Sultan II. Abdülhamid'e bir mektup gönderdi. Bu mektubunda İngiltere'nin aleyhinde sayılacak söylemlerde bu derece ileri gidilmesinin sakıncalarından bahsetmiş, tutulan bu siyasetin tehlikesini meşrutiyetin ilanı lüzumunu ileri sürmüştür. Meşveret usulü ile kamuoyu teskin edilmediği takdirde çıkar yolun hükümdarlığın terki olduğunu belirterek padişahı ya meşrutiyeti kabule ya da saltanatı terk etmeğe davet etti. (Abdullah, 1952, s.79; Uçman, 2020, s.215).

Murad Bey, Avrupa'daki Genç Türklerin hareket ve neşriyatını istenilen yola sevk ve umumi bir meslek tayinine çalışmak amacıyla Viyana'dan ayrılarak 5 Aralık 1895'te Paris'e gitti. Paris'te bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin başkanı Ahmed Rıza Bey'le anlaşmazlık yaşadığından dolayı Londra'ya geçerek Lord Salisbury ve bazı Ermeni komitacılarıyla temaslar kurduktan sonra Mizan Gazetesi'ni Mısır'da yayınlamaya karar vermiş ve bu amaçla 29 Aralık 1895'te Paris'ten ayrılarak Kahire'ye gitmiştir (Abdullah, 1952, s.80; Uçman, 2020, s.215). Kahire'de Mısır Hidivi II. Abbas Hilmi Paşa'nın hasmane tavırları ve Lord Cromer'in baskıları neticesinde 10

Temmuz 1896'da Mısır'dan ayrılarak önce Marsilya'ya ardından tekrar Paris'e gitti (Abdullah, 1952, s.82).

Paris'te İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri arasındaki çekişmeler neticesinde Ahmed Rızâ'ya muhalefet eden Kaymakam Şefik, Çürüksulu Ahmed, İshak Sükûtî, Şerefeddin Mağmûmî, Süleyman Nazif ve Ali Kemal gibi Jön Türkler'in desteğiyle İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin başına geçti. Cemiyetin sabık reisi olan Rıza Bey'in neşriyat işlerine karışması gibi sebeplerden dolayı cemiyetin merkezini Cenevre'ye taşıdı. Burada Türkçe Meşveret yerine Mizan'ı çıkarmaya başladı. Ancak cemiyet Ahmed Rıza'nın faaliyetleri neticesinde 2 Ocak 1897'de İttihat ve Terakki Cemiyetinden istifa etmiştir. Daha sonra "Türkiye'nin zaf ü kuvveti" başlıklı bir risale neşrederek İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan alakasını fiilen de kesmiştir (Abdullah, 1952, 82-83; Uçman, 2020, s.215).

II. Abdülhamid, Ahmed Celâlüddin Paşa aracılığıyla hükümeti eleştiren yayınların durdurulması karşılığında genel af ilan edeceği ve bu tarihten altı ay sonra da gereken ıslahatın yapılacağını bildirdi. Murad Bey, 20 Temmuz 1897'de Sultan II. Abdülhamid'e hitaben yazdığı mektubunda padişahın bu kararından duyduğu memnuniyeti belirterek neşriyatını altı ay boyunca erteleyeceğini bildirmiş ve 11 Ağustos 1897'de Paris'ten ayrılarak 14 Ağustos'ta İstanbul'a gelmiştir (Abdullah, 1952, 83-84). Ancak padişah verdiği hiçbir sözü tutmayınca Murad Bey Dağıstan'a dönmek istemiş ancak kendisine izin verilmemiştir. Öte yandan halkın gözünden düşmesi için Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi üyeliğine tayin edilmiş ve II. Meşrutiyetin ilanına kadar bu vazifede kalmıştır (Abdullah, 1952, 84-85; Uçman, 2020, s.215).

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra memuriyetten istifa ederek Mizan'ı tekrardan neşre başlamış, ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalefet etmesi nedeniyle gazetesi kapatılmıştır. Daha sonra 31 Mart Vakası'nın tahrikçileri arasında bulunduğu, II. Abdülhamid ile gizlice ittifak ettiği, onun parasıyla taşrada dolaplar çevirdiği, istibdadı geri getirerek sadrazam olmak amacıyla bulunduğu yönündeki dedikodular yüzünden 27 Nisan 1909'da Hareket Ordusu tarafından tevkif olunmuş ve önce Rodos'a ve sonra Midilli'ye sürgün edilmiştir. 1913'te çıkan af sayesinde İstanbul'a döndü. Hayatının son yılları tam bir yalnızlık ve sefalet içinde geçen Murad Bey, 15 Nisan 1917'de Anadoluhisarı Mezarlığı'na yalısında öldü ve Anadoluhisarı Mezarlığı'na defnedildi (Abdullah, 1952, 87-88; Uçman, 2020, s.215).

Yaşadığı dönemin önemli fikir ve düşünce adamlarından olan Murad Bey, İslam dininin gelişmeye engel olmadığı görüşündedir. Ona göre geri kalmışlığın nedeni "*Bizans'ın bütün kötülüklerini miras alan, eski Rum terbiyesi almış, milleti temsil etmekten uzaklaşmış*" olan "*resmî Türkiye*"dir. (Durmaz, 2019, s.1247). Sultan II. Abdülhamid'i "*Hilafeti gasp etmiş bir anarşist, bir mecnun, hâlli icab eden bir şuursuz, uğursuz, pinti Hamid, Osmanlılığı ve Müslümanlığı mahvetmeyi kurmuş bir canavar, Allah'ın, Peygamber'in ve milletin en büyük düşmanı*" olarak niteleyerek kötü gidişatın II. Abdülhamid'den kaynaklandığını savunmuştur (Durmaz, 2019, s.1250).

Mizancı Murad Bey'in Kaleminden Şeyh Bedreddin İsyanı

Osmanlı-Türk tefekkür tarihinin en ilginç simalarından birisi olan Şeyh Bedreddin, Fetret Devrinde (1402-1413) Çelebi Musa'nın kazaskerliği görevinde bulunmuş, bu görevi sırasında geniş çevrelerle ilişki kurma olanağına sahip olmuştur. Çelebi

Mehmed'in kardeşlerini bertaraf ederek tahta cülusundan sonra ilmüne hürmeten İznik'te ikamete memur edilen Şeyh Bedreddin, bu sırada yakın müritleri Börklüce Mustafa (Dede Sultan) ve Torlak Kemal'le birlikte Osmanlı yönetimine karşı isyan etmiştir. Kısa süre içerisinde kendi etrafında toplamayı başaran Şeyh ve adamları zaten zor günler geçiren Osmanlı idaresini derinden sarsmışlardır. Yaşadığı dönemin önemli alimlerinden birisi olan Şeyh Bedreddin'in ilmi kişiliği bu isyan hareketinin gölgesinde kalmıştır. Şeyh Bedreddin, Osmanlı tarihçilerinin resmî tarih anlayışına uygun olarak yazdıkları eserlerde zındık, mülhit ve asi olarak tanıtılmaktadır. Bu durum müverrihlerin eserlerini kaleme alırken daha çok Osmanlı saltanatına tarafgir olarak hareket etmelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa XX. yüzyıl müelliflerinden Mizancı Murad resmî ideolojinin dışına çıkarak Şeyh Bedreddin'i bir kahraman olarak okuyucularına takdim etmiştir.

Murad Bey Târîh-i Ebû'l-fârûk isimli eserinin birinci cildinin 232-242 sayfalarında ve "Birinci Eser-i İntibah" başlığı altında Şeyh Bedreddin vakasını ele almıştır.

Ona göre İslam dini bütün zamanlarda ve her yerde yanlış anlaşılmalardan ve uygulamalardan kurtulamamıştır. Oysa İslam dini iyi niyetlidir, fakat ne yazık ki cahilane müdahale ve yanlış yorumlamalardan kurtulamamıştır. İttihat kapısının kapatılması bile bu şekilde kabul edilebilir (Mizancı Murad, 1325, s.232).

Osmanlı medeniyetinin temelleri teslis muammasını meydana getiren Doğu Roma Kayserliği'nin bin türlü tahriflerine uğramış olan ruhbanlık çevresinde atıldığından İslam'ın hükümlerinin anlaşılabilirliğine herkesten ziyade Osmanlıların sarılması icap ederken durum tam tersi istikamette olmuştur. Bunun nedenini iki sebebe dayandıran müellife göre bu sebeplerden

birincisi Osman Gazi'nin bir medrese, fakih veya muallime değil bir tekke şeyhine bağlanması ve ilk dini kurumların o tekke şeyhinin rehberliği ile icra edilmesidir. Bu yüzden erken zamanlardan itibaren tekkeler ve dervişler çoğalmış, Bizans ruhbaniyeti ve özellikle manastır inzivaları ile esas İslam'ın sadeliği arasındaki farkın halk tarafından anlaşılabilmesi için yeterli bir zaman aralığının ortaya çıkmasına imkân kalmamıştır. İkinci olarak tavâif-i mülük³ devrinin zararlı sonuçları olan ve “*ahkâm-ı şer'îye müzayedecileri*” namıyla tanınan menfaatçi ve dalkavuk alaylarının tekkelerin, imaretlerin ve padişah ihسانlarının çokluğu sebebiyle Osmanlı ülkesine hücum etmesidir. Zorbalara yaltaklanmak için türlü teviller ve tefsirler ile ahkâm-ı celileyi tahrif etmeye alışmış olan bu kimseler Osmanlılığa katılınca bu mesleklerinden vazgeçmemişlerdir. Osmanlıların İslam ile teşrifleri esnasında Mihâl ve Evrenos Bey gibi Rum emirlerinin cemaat içinde bulunmaları ve devletin çeşitli yönetim kademelerinde söz sahibi olmaları da mevcut duruma tesir etmemiştir. Bu sebeple kısa bir zamanda Osmanlı medeniyeti dairesinde, İslam hükümlerinin de tesiriyle (oluşturulan) eserler, hususi bir tarzda ortaya konmuştur. Yani aslından bir hayli uzaklaşmıştır (Mizancı Murad, 1325, s.233-234).

Murad Bey, Bizans'ın inkıraz devrinde keşişlik, ruhbanlık, inzivacılık ve târik-i dünyalığın arttığını belirterek her derede bir ayazma, her mezarlıkta bir hatif, her dağda bir manastır bulunduğunu; mucize gösterme, gözle görülmeyen manevi alemin açığa vurulması, hastalıkların

tedavisi, günahların refedilmesi, mutluluk verilmesi gibi hususların toplumun her tabakasına sirayet ettiği ve alım satım vesilesi makamına geçtiğini ifade etmektedir. Gaybın bilgisini yalnızca Allah'a hasreden, hatif ve müneccimleri inkâr eden ve yalanlayan, insanlara ve topluma güzel hizmetler etmeyi ibadet sayan, Hak ve hakikati açıklayan İslâm dininin mensupları putperestlik dininden kalma köhne Bizans keşişliğinden tevahhuş etmeli ve dört halifenin yüce zamanlarında olduğu gibi çağdaş medeniyetler seviyesini yakalamak ve bunun da üzerine çıkmak için gayret göstermeliydiler. Oysa ilk gazalarda şehit olanların mezarları, türbeleri, Rum ayazmaları gibi derman arayan dertlilere ziyaret ve toplanma mahalli halini aldı, Meryem Ana kandilleriyle donandı, rengarenk bezlere sarıldı. Dağlardaki mağaralar, şehirlerdeki harabeler, tekkeler kendilerini toplumdan tecrid eden tembellerle dolmaya başladı. Abdâl kumrallar, Geyikli Babalar, Deli Biraderler padişahın lütfunu, halkın şevket ve ihtiramını celbetmeye başladılar. Rum'daki bu hastalık o derecede toplumu istila eyledi ki İstanbul muhasaralarında meşhur şeyhlerden iki muhterem zat fethin gününü ve saatini haber vermek cüretine kadar zamanın hastalığına ulaştıkları halde Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine dayanarak şikâyet edecek bilgi sahibi ve işine vazifeşinas bir Müslüman zuhur etmemiştir (Mizancı Murad, 1325, s.234-235).

Murad Bey'e göre yaratılışın azamet ve ulviyeti zaman ve olaylardan etkilenmeksizin aynı itibarda baki ve her çeşit kural dışılıktan arındırılmış olmasından bellidir. Oysa Bolayır'da küçük bir grup alperenin

³ Mülükü't-tavâif şeklinde de kullanılan bu tabir Genelde büyük bir devletin yıkılmasından sonra ortaya çıkan irili ufaklı siyasal birimleri, özelde Endülüs Emevî Devleti'nden sonraki Abbâdîler, Âmirîler, Bekrîler, Birzâlîler, Cehverîler, Demmerîler, Eftasîler,

Hammûdîler, Hârûnîler, Hazrûnîler, Hüdîler, Müzeynîler, Rezînîler, Tücbîler, Yefrenîler, Zîrîler ve Zünnûnîler gibi yirmi civarında küçük devleti (düvelü't-tavâif) ifade eder (Özdemir, 2020, s.552).

metanet ve cesareti ile kazanılan zaferin şanını yükseltmek isteyen dervişler cehalet ellerini keşişlerin marifetine uzatarak semavî süvarilerin merhum Süleyman Paşa'ya yardım ettiğini iddia ederek zaferin ve gazilerin şanının parlaklığını gölgelemişlerdir. Sultan II. Murad devrinde, İstanbul kuşatması sırasında Emir Buhari'nin fetih saatini haber vermesine rağmen belirlenen saatte fetih gerçekleşmeyince olacak şeyin olmamasına sebep arayan askerın gözüne kale duvaru üzerindeki Meryem Ana heykeli ve yıldızlı formalı keşişler ilişmiş, “ilahi yardım illeti” yüzünden sınırları sarsılan asker firar etmiştir (Mizancı Murad, 1325, s.235).

Tekkeler ve dervişler aracılığıyla İslam dini ruhbanıyetin istilasına hedef olmuştu. Tehlikenin farkına varanlar padişahların tarikatlere intisapları yüzünden tekkeler aleyhinde ses çıkarmaya korkuyorlardı. Seçkin din alimlerinden bazıları köşelerine çekilirken bazıları da Mısır, Şam veya Buhara'ya hicret ediyorlardı (Mizancı Murad, 1325, s.236).

O sıralarda Sultan Musa'nın kazaskeri olarak görev yapan Bedreddin Simavî de mevcut durum karşısında müteessir olanlardan birisiydi. Meşhur Cürçânî'nin seçkin talebelerinden olan Bedreddin Simavî felsefî düşünceleri ve iddiaları nedeniyle zamanının alimleri ve tarihçileri tarafından küfür ve irtidat ile vasıflandırılmıştı. Murad Bey Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal gibi ne yaptığını bilmez çırakların eylemleri ve iddiaları yüzünden şeyhin küfür dairesine kadar sürülmüş olabileceği, lakin bu dengesizlerin eylemleri ve iddiaları tarafsız bir şekilde incelenince hakikatin yüceliğini ve İslam'ın temeline uygunluğunu inkara gerek olmadığı kanaatindeydi. Ona göre Osmanlı inkılabının ilk rehberliği rütbesi onlardan çekip çıkarmak doğru olmayacağı gibi Osmanlı inkılabını hazırlayan mücahitler defterinin başına Bedreddin Simavî ve

Dede Sultan ve Kemal Hob-din'in isimlerinin yazılması gerekmektedir (Mizancı Murad, 1325, s.237).

Murad Bey, Şeyh Bedreddin'in çırakları Dede Sultan (Börklüce Mustafa) ve Kemal'in nasihatlerini şu şekilde aktarmaktadır: “Allah, dünyayı yaratarak insanlara bahşetmiştir. Servet ve topraktan elde edilen mahsulat herkesin ortak hakkıdır. İnsanlar birbirlerine eşittirler. Birinin servet biriktirmesiyle diğerlerinin ekmeğe bile muhtaç kalmaları İlahi amaca aykırıdır. Yalnızca nikahlı kadınlardan başka dünyadaki her şey müşterek olmalıdır. Allah kanunlar koymuş, onlardan istifade için de akıl ve izan vermiştir. Herkes kendi aklı yettiğince ilahi emirleri kabul eder, birinin düşüncesi diğerininkine benzemediği için zor kullanılması İlahi maksada ve emirlere aykırıdır. Çünkü fikir ve vicdan aheng-i tabiat mahsulüdür. Zor kullanmanın etkisinden korunmuştur. Bu nedenle Müslüman, Hristiyan, Musevî, Mecusî hepsi Allah'ın kuludur, birdir ve kardeşler. Aralarında muhabbet ve dostluk şarttır. Görüşüp temas etmeleri ve muhabbetleri sayesinde hak batıla galip gelir. Esas istek böylece kendiliğinden hasıl olur. Hükümetler ise zulüm ve zorbalık mahsulüdür. Onun, yani hükümetin tecavüzlerini hoş görmek, yaradılış amacına aykırı emirlerine itaat etmek ise caiz değildir. İdare heyeti, saadet zamanında olduğu gibi millet tarafından seçilmelidir. Saray, saltanat, muharebe ve asker hep zulümdür. Tekkeler, dervişler, alimler onlar da zulüm ve zorbalığın eseridir. Herkes özgür bir şekilde fikir ve kişisel bir yol belirleyebilmeli, komşusunun yoluna ve mezhebine hüürmet etmeli” (Mizancı Murad, 1325, s.237-238).

İşte bu fikirler ve iddialar pek büyük bir etki peyda ediyordu. Çünkü Osmanlı toplumu o zamanlar büyük çoğunluk

itibariyle zulüm altında eziliyordu. Başlangıçta gayrimüslim unsuru hiçbir imtiyaza sahip değillerdi. Gelişme ve mükemmelliğe ulaşmak için ümit yoktu. Müslümanlar bile eşitliğe sahip değillerdi. Devlet makamları soylu kimselere, derebeylere veyahut kapı halkına mahsustu. Tımar sahipleri, köy çocuklarının medreseye gitmelerini ve ilimle meşgul olmalarını bile engelliyorlardı. Çünkü onlara kendilerinin mülkleri olarak görüyorlardı. Bu suretle en basit olan şer-i hukuk bile gözetilmediği için halk, cinse ve mezhebe bakmaksızın, tereddüt etmeksizin yeni mezhebe sarılmışlardı. Dede Sultan büyük bir kuvvete sahipti. Zira gaza ve şehadet hakkındaki itikatları tazelenen müritleri gülerek ölüme gidiyorlar, cesaret ve metanette herkesi hayrette bırakıyorlardı. Camilere, kiliselere ve sinagoglara dokunmazken, tekkeler ve manastırlara ise aman vermiyorlardı (Mizancı Murad, 1325, s.238-239).

Murad Bey, bu yeni mezhebin hızla yayılmasının sebebi olarak Anadolu'nun içinde bulunduğu şartları göstermektedir. Buna göre Anadolu iki yüzyıldan beri savaş, anlaşmazlık ve mücadele altındaydı. Savaşan taraflar geçtikleri bölgelerdeki halkın zararına olacak işler yaparlardı. Kimse ırzından, malından ve canından emin olamıyordu. Timur fırtınası henüz geçmişti. Bayezid-zâdelerin post kavgası onu takip etti. O bitince tekrar memleketlerine iade olunan beylerle Osmanlıların mücadeleleri başladı. Güya talep edilen amaç mücadelenin devamıymış gibi Karamanoğlu sıkıntısının ortadan kaldırılması ihtimali hasıl olmuşken, anlamsız bir şekilde uzamıştı (Mizancı Murad, 1325, s.240).

Dede Sultan ve Kemal'in şu hitabıyla geniş halk kitleleri elektrik akımına kapılmış gibi titriyordu: “*Yazık değil mi çaresiz ahaliye?*

Onlar da Allah'ın kuludur. Yaşamak, rahat etmek, çoluk çocuğuyla, mâl ve ırzıyla bahtiyar olmak ister. Bütün yıl rahat görmüyor, hayvan gibi çalışıyor. Kazancını beye diyorlar alıyorlar, beyliğe diyorlar alıyorlar. Geri kalan kısmını olsun rahat yiyemiyor. Tatarlar geliyorlar, yağma ediyorlar. Onlara karşı ordu geliyor. Yine yağma ediyorlar. Derken Karamanoğlu diyorlar, Cüneyd Bey diyorlar, şu diyorlar, bu diyorlar, geliyorlar, alıyorlar, yıkıyorlar, yakıyorlar, karıları, çocukları, ihtiyarları kesiyorlar, doğruyorlar. Timurlar, Osmanoğulları, Karamanîler bizim nemize lâzım? Kozlarını kendi kendilerine kırsınlar. Bizi rahat bıraksınlar. Onların bize lüzumu yoktur. Biz kendi işimizi biliriz. Kendimiz görürüz. Allah'ın kelâmı bizim dertlerimize kâfi derman olabilir. Bir kadı nerede olsa bulunur. Bize mütegalibelerin, zalimlerin, kan içicilerin lüzumu yoktur. Allah insanları hür olmak, kardeş olmak, birbirini kucaklamak, sevmek üzere yaratmıştır. Birbirini kesmek, doğramak, mâla ve ırza ve cana tecavüz etmek, canavar olmak üzere yaratmamıştır. Yaşasın müsavat, yaşasın uhuvvet, var olsun hürriyet!” (Mizancı Murad, 1325, s.240-241).

Murad Bey'e göre padişah ve vekilleri ilk başta olayın vahametini tam anlamıyla takdir etmemişlerdi. Oysa sıkıntı gerçekten büyüktü. Gönderilen müfrezelerin mağlup olması üzerine telaşlanan padişah Cüneyt Bey'in biraderi Hamza Bey'den sonra İzmir sancak beyi Kral-zâde Süleyman Bey'i Dede Sultan üzerine sevk etti. Ancak bu birlikler Dede Sultan tarafından mahvedilmişti. Saruhan sancakbeyi Ali Bey'in de mağlup olması üzerine Rumili ve Anadolu'dan büyük bir askeri birlik toplanarak Şehzade Murad'ın (Sultan II. Murad) kumandası altına verildi. Padişahın en çok güvendiği Bayezid Paşa da şehzadeye katıldı. Osmanlı kuvvetleri bu

defa başarılı oldular. İzmir'den Çeşme yakasına kadar ne rast geldiyse kesildi, yakıldı. Dede Sultan kahraman gibi mücadele etti. Az bir askeri ile esir alındı. Tövbe ve istiğfara mecbur etmek istediler, ancak işkenceler, tehditler kâr etmedi. İdam olunup memleket memleket gezdirildi. Buna rağmen halk arasında birçok zaman Dede Sultan'ın sağ olduğu ve bir gün ortaya çıkacağı inancı kaldı. Kemal ise Manisa'da yardımcılarıyla birlikte esir edildi ve ardından asılarak idam edildi. (Mizancı Murad, 1325, s.241-242).

Dede Sultan ile Torlak Kemal'in isyanları üzerine Şeyh Bedreddin İznik'te duramadı. Rumeli'ye geçti. Dobruca'daki Deliorman'da saklandı. Anadolu'da muzaffer olan Osmanlı ordusu Şeyh Bedreddin'in üzerine yürüdü. Şeyh Bedreddin Dobruca'dan Serez taraflarına kadar gelmişti. Serez civarında tutuldu. Edime'de ulema kendisini ilzam edemediler. İran ulemasından Sa'idü'l-herâtî idamına bir fetva verdi ve bu fetvayı icra ettiler (Mizancı Murad, 1325, s.242).

Murad Bey, Osmanlı ordusunun bu galibiyetinin şeriat ve diyanetin şirk ve sapıklığa bir galebesi olmaktan ziyade tekkelerin medreseler karşısında aldığı bir zafer olarak görmektedir. Ona göre yeniliğin ilk teşebbüsü böylece azalmış ve mahvedilmişti. Buna rağmen istikbalde dahi aynı hal ve hareket için kapının kapanmadığını belirten müellif Vehabi mezhebinin de bu girişimlerin en önemlilerinden olduğunu vurgulamakla birlikte bunun da son söz ve radde olmayacağı kanaatinde dir (Mizancı Murad, 1325, s.242).

SONUÇ

Şeyh Bedreddin, 14. yüzyıl sonu ve 15. Yüzyıl başlarında yaşamış olan bir İslam alimidir. Tasavvuf geleneğinde yetişen

Şeyh Bedreddin tarihi kaynaklarda sosyal reformist olarak nitelendirilir. Yaşadığı dönemdeki sosyal adaletsizliklere, zenginlerin ve yöneticilerin halkı sömürmesine karşı çıkan Şeyh Bedreddin'in ahlaki ve toplumsal reformları savunmuştur.

Şeyh Bedreddin'in adaletin üstünlüğüne dayalı görüşleri merkezi idare tarafından yoksul bırakılmış, ezilip hakir görülmüş Türkmenler arasında kısa sürede yayılmış ve Osmanlı idaresine karşı ihtilalci bir hareket olarak vücut bulmuştur. Türkiye'nin batısında meydana gelen isyan hareketi Osmanlı idaresini uzun süre meşgul etmişse de başarıya ulaşamamıştır.

Şeyh Bedreddin ilmi karşısında herkesin saygı duyduğu bir düşünür ve kazaskerlik yapmış bir devlet adamıdır. İsyân sonrasındaki yargılama sırasında inanç ve düşüncelerinden hüküm giymemiş olması bunun bir kanıtıdır.

XIX. yüzyıl Türk tarihçilerinden, Târîh-i Ebü'l-Fârûk'un müellifi Mizancı Murad Bey, söz konusu eserinde Şeyh Bedreddin hareketine yer vererek Şeyh Bedreddin'i ve adamları Dede Sultan ve Torlak Kemal'i remi tarih yazıcılığının dışına çıkararak bir kahraman olarak tanıtmıştır. İslam dininin yüzyıllar boyunca yanlış anlaşıldığını belirten müellife göre Osmanlı padişahlarının alimler yerine tekke şeyhlerine itibar etmeleri bu durumun nedenidir. İslamiyet'te bulunmayan ruhban sınıfının Bizans'ın etkisiyle Türkiye Türkleri arasında ortaya çıktığını ve bu suretle İslamiyet'in ruhbanîyetin taarruzuna maruz kaldığını iddia eden Mizancı Murad, Şeyh Bedreddin'i "İslam'ın karşılaştığı tehlikeyi gören ve yüreği sızlayan bir düşünür" olarak nitelendiren dönemin Müslümanlarını dört halife zamanında olduğu gibi çağdaş medeniyet seviyesini yakalamak ve bunun da üzerine çıkmak için gayret sarf etmek yerine putperestlik dininden kalma köhne Bizans

keşifliğine teslim oldukları için eleştirmektedir. Müellife göre Şeyhin halifeleri Dede Sultan ve Torlak Kemal'in eylem ve iddialarının tarafsız bir şekilde incelenmesi ile hakikatin yüceliği ve İslam'ın temeline uygunluğunu inkâra gerek yoktur. Ona göre Osmanlı inkılabının ilk rehberliği rütbesi onlardan çekip çıkarmak doğru olmayacağı gibi Osmanlı inkılabını hazırlayan mücahitler defterinin başına Bedreddin Simavî ve Dede Sultan ve Kemal Hob-dîn'in isimlerinin yazılması gerekmektedir.

Kaynakça

ABDULLAH, F. (1952). Mizancı Mehmed Murad Bey. *Tarih Dergisi*, 2(3-4), 67-88.

EMİL, B. (1979). *Mizancı Murad Bey (Hayatı ve Eserleri)*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Mizancı Murad. (1908). *Târîh-i Ebu'l-Fârûk*. C.1, İstanbul: Matbaa-i Âmedi.

ÖZDEMİR, M. (2020). Mülükü't-Tavâif. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 31, s.552-555.

UÇMAN, A. (2020). Mizancı Murad. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 30, s.214-216.

MODERN TOPLUM, MODERN AİLE VE EĞİTİM

Yayına Geliş Tarihi: 17.03.2024
Yayınlanma Tarihi: 27.03.2024

Orhan Aras⁴ / İsmail Rıfkı Benk⁵

Özet

Güntümüz Batı ve Doğu modern aile yapısında, ailedeki çocuğun veya çocukların yalnızlaşmasına ve eğitime olan ilgilerinin azalmasına neden olan önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Bu makalede modern aile yapısı ve bunun çocuk yetiştirme üzerindeki etkisi anlatılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Modern toplum, modern aile, değişim, çocuk, yalnızlık, eğitim.

MODERN SOCIETY, MODERN FAMILY AND EDUCATION

Abstract

In today's Western and Eastern modern family structure, there are significant changes that cause the child or children in the family to become isolated and their interest in education to decrease. This article explains the modern family structure and its impact on child-rearing.

Keywords: Modern society, modern family, change, child, loneliness, education.

1-Giriş

Rene Guenon, Paris’de Gnostik kilisesinde piskopostu. Aynı zamanda La Gnose dergisinde dini yazılar yazıyordu. Aslında hem felsefeci hem de edebiyatçıydı. Hatta bir süre matematikle bile ilgilenmişti. Sonra aniden dine yönelmiş ve dini eğitim alarak rahip olmuştu.

Guenon bir rahip olarak Paris’te dini çevrelerin içinde yaşarken Paris’in modern kesimleriyle de ilişki içindeydi. İki tarafın da bunalımlarını ve aksaklıklarını yakından izliyordu. Gün geldi kendisi de aynı bunalım ve çıkmazın içinde çabalamaya başladı. Artık Paris’e de Parislilere de tahammül edemiyordu. Yaptığı ayinler, okuduğu dualar, yakarışlar içine bir damlacık ümit ışığı taşıyordu. Şehir, yüksek binalar, gittikçe yok olmaya başlayan aile kurumu, kapitalizmin çarkında değıştikçe değışen dernekler, vakıflar ve arsız kalabalıklar... 1912 yılında kendi kurduğu ve yönettiği La Gnose dergisinden ve o çevreden ko-ptu. Çok geçmeden ünlü Fransız ressam Gustav Ageli ile tanıştı. Ageli, 1910 yılında Müslüman olmuş ve Mısır’daki Şazeliye şeyhlerinden Abdurrahman Eliş el Kebir’e intisap etmişti. Ressam Ageli Guenon’un sorularına tatmin edici cevaplar verdi ve onu etkiledi. Bir süre sonra Rene Guenon Müslüman oldu ve Abdülvahid Yahya ismini aldı. Müslüman olduktan sonra hocası Jacques Maritain’ın danışmanlığında “Hindu Öğretilerine Tetkikine Giriş”

⁴ Dr.Asien Akademi e.V Köln,
orhanaras@hotmail. de

⁵ Eğitimci, Şenlikköy Ortaokulu Müdür
Yardımcısı, Baglama4@hotmail.com

isimli doktora tezini tamamlayıp üniversiteye sundu. Üniversite jürisi onun tezini reddedince bilimsel çalışmaları bırakarak “Batı” ve “Modernite” üzerine tezler geliştirerek makale ve kitaplar yazdı. Hafızası ve dil yeteneği mükemmeldi. Yunanca, Çince, İbranice, Arapça, İtalyanca, Polonyaca, Rusça, Latince, İngilizce, Sanskritçe dillerini biliyordu. Bu dilleri bilmesi ona hem dini kaynakları hem de mistik literatürü aslından okuma imkânı sağlamıştı.

Rene Guenon, hiçbir sınır gözetmeden ve bütün gelenekleri hiçe sayarak vahşi bir modernleşmenin pençesindeki Batı’yı medeniyetten sapma ve bir “anomali” olarak niteliyor ve yeniden normal duruma dönmek için de dünyanın diğer bölgelerindeki medeniyetlerin kökenine inerek gerçeği keşfetmek için çaba harcamayı öneriyordu.

“Modern Dünyanın Bunalımı” isimli kitabında Batı’da, “her alanda bir düzensizlik ve bunalım hüküm sürdüğünü, bütün sınırların aşıldığını ve gittikçe toplumun ailesiz bir noktaya doğru hızla gittiğini”⁶ yazmaktadır. O, ileri sürdüğü tezi şu satırlarla güçlendirmektedir:

“Modern toplumda ardı arkası kesilmeyen bir telaş, sürekli değişim ve olayların kendisiyle birlikte sürüklendiği, durmadan artan hız ihtiyacı. Bu çokluk içinde dağılmadır. Bu dağılma günlük hayata da

yansımaktadır ve aşırı bir parçalanma ve ufalanma kendini göstermektedir. (...) Bunlar gittikçe artan bir maddileşmenin doğal ve kaçınılmaz sonuçlarıdır. Çünkü madde, özü itibariyle çokluk ve bölünme demektir. Bu nedenle, ondan (maddeden) doğan her şeyin, bireyler arasında olduğu kadar toplumlar arasında da sadece kavgalara ve her türlü anlaşmazlıklara yol açabileceğini söyleyelim.”⁷

Guenon, göz göre göre Batı’da maddileşen ve dağılan ailenin ıstırabından kendisini kurtarabilmek için 1930 yılında Paris’i terk ederek Kahire’ye gider, orda kendisine Doğu toplumlarında olduğu şekilde bir aile kurar ve 1951 yılına, yani ölümüne kadar Kahire’de yaşar ve orada Batı’yı, Batı’nın gittiği karanlığı eleştiren birbirinden ilginç eserlere imza atar.

Bir Batı entelektüelinin yakından gözlemleyip ve çok çabuk teşhis ettiği maddileşen, modernleşen toplum yapısının aileyi nasıl yok ettiği aradan 50 yıl geçmeden sadece Avrupa’da değil bütün dünyada kendini göstermeğe başladı. Almanya’da çeşitli araştırmalara imza atan “Geleceği Araştırma Vakfı” tarafından yapılan bir araştırmada Almanların %67’si aile kurmayı kendi özgürlüğüne bir tehlike olarak görmektedir. Görüşleri sorulan yeni evlilerin %61’i çocuk yapmama gerekçesini maddi durumlarına helal geleceği korkusunda görmektedir.⁸ Öte taraftan Alman toplumunda aile

⁶ Guenon, R. Modern Dünyanın Bunalımı, Hece yayınları, s.50

⁷ Aynı yer, s.73

⁸<http://www.stiftungfuerzukunftsfragen.de/newsletter-forschung-aktuell/255.html>

için “Seçilmiş aile” (Wahlfamilien), akrabalar içinse “Seçilmiş akraba” (Wahlverwandschaften) kavramları gittikçe önem kazanmaktadır. Bu tür tanımlamalar yapılan araştırmalarda insanların kendi aile ve akrabalarının dışında yaşadıkları yerlerde kendilerine yakın gördükleri insanlarla “suni aile” yaratma arzusundan kaynaklandığı ve gelecek yıllarda toplumsal kurumların yerini alacak olan “sosyal konvoy”ların (sosyal konvois) yerleşilen veya çalışılan mekanlarda bu tür konvoylar içinde “yamalı aile”ler (Patchwork-Familie) oluşturacakları öngörülmektedir.

“Suni aile”lerin toplum için getireceği tehlike, binlerce yıldan beridir aile içinde oluşmuş ve insanlık için hayati öneme sahip tecrübe zincirinin kırılmasıdır. Tecrübe zinciri, toplumların geçmişten bugüne yaşadıkları her türlü faaliyetin günümüze aktarılması ve bunun da yaşarken insanların el yordamıyla değil de yaşanmışlıkları bilerek bilinçli bir yaşam tarzına sahip olması demektir. Elde edilmiş tecrübelerin, dedeler, nineler, babalar, anneler aracılığıyla değil de insanın kendi ürettiği araçlardan elde etmeğe çalışması, insanı insandan daha çok makineye yakın olmaya itmekte ve bu suretle de yalnız bir dünyaya mahkûm etmektedir.

Batı’da bunlar olup biterken Türk aile yapısında ortaya çıkan sapmalar ve değişimler hiç de göz ardı edilecek durumda değildir. Akademisyen Dr. Ali Bayer’in “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”⁹ isimli araştırmasında yazdığı gibi, geleneksel Türk aile yapısında “geniş aile” kavramının artık gittikçe çözüldüğünü, hatta şehirlerde bu çözümlenin tamamlandığı ve “çekirdek aile” kavramının ortaya çıktığını görmekteyiz. Ali Bayer haklı olarak bu durumu toplumsal değişmeye bağlar ve şunları yazar:

“Modernleşme süreci bireyci tutumların benimsenmesinde etkili olmuştur.”¹⁰

Gittikçe ivme kazanan “çekirdek aile” ne yazık ki “aile olarak da varlığını koruyamamaktadır. Bunun nedenini sosyolog Zeki Aslantürk ve Tayfun Amman şu şekilde açıklamaktadırlar:

“Geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin üye sayısında azalma, fonksiyonlarında ve yapısında değişme olmuştur. Çekirdek ailenin geniş ailede daha kırılgan olduğu görülmektedir. Değişim sürecinin günümüzde gelmiş olduğu noktada çekirdek aile bir yana, “aile” kavramının kendisi bile tartışılır hale gelmiştir.”¹¹

⁹ Bayer, A. “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4.sayı, 2013

¹⁰ Aynı yer, s. 103

¹¹ Aslantürk, Z, Tayfun Amman, Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Sureçler, Teoriler,

(4.Basım, İstanbul, Camlıca Yayınları, 2001), s. 294;

Geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm ve çekirdek ailenin de dağılma sürecine girmesi, modern toplumda modern ilişkilerle kurgulanan “suni aile yapısı”nın mahremiyetinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu duruma İngiliz sosyologu Anthony Giddens, “Mahremiyetin Dönüşümü”¹² adını vermektedir. Ona göre, medya aracılığıyla yapılan flörtler, başlatılan ilişkiler ve evlilikler aile içindeki bütün mahremiyeti alenileştirmekte ve aileye gerekli olan alanın yok olmasına neden olmaktadır. Geleneğin sıkı mahremiyet kuralları, modernleşmeyle birlikte yerini gevşek ve her an kopabilecek ilişkilere bırakmaktadır.

Anthony Giddens, 1999 yılında yayınladığı “Elimizden Kaçıp Giden Dünya” (Runaway World) isimli eserinde “Aile”ye bir bölüm ayırmış ve “modern aile” ile “geleneksel aile”nin olumsuzluklarını, ayrışma sebeplerini ve modern hayatın getirdiği yozlaşmayı anlatmıştır. Ona göre, “çift” duygusal iletişime ve mahremiyete dayalı bir birimdir. Çift açısından ise mahremiyet bir temeldir.¹³ Giddens, iletişim araçlarının gelişimi ile artık evliliklerde “bağlılık” yerine “ilişki” den söz edildiğini ve çoğu modern kişilerin “evli misin” diye sormadıklarını, “Bir ilişkin var mı” diye sorduklarını anlatmaktadır.

Bu tür evliliklerden, daha doğrusu “ilişkiler” den dünyaya gelen çocukların paradoksal bir konumda yer aldıklarını yazan Giddens,

“Geleneksel ailede çocuklar ekonomik faydayı temsil ederken, günümüzde Batı ülkelerinde ise tam tersi olarak çocuk anne-baba üzerinde büyük bir mali yük olarak görülmektedir,”¹⁴ tespitini yapar.

Günümüzde aile, çoğu insan ve toplum için hâlâ vazgeçilmez bir kurumdur ve toplumsal gelişimin merkezinde olmaya devam etmektedir. Aile her zaman ikili bir karaktere sahip olmuştur. İnsanlar aile kurumu içerisinde mutluluk ve güven ararlar. Ayrıca günlük yaşamlarını da aile içinde birlikte organize ederler. Doğal olarak çocuklar da aile içinde yaşamın merkezidir ve orada kendilerini birlikte, güvende hissederek büyürler. Samimi ebeveyn-çocuk ilişkisinde çocukların bireyselleşme ve sosyalleşme sürecinin temelleri atılır.¹⁵

Aile içinde çocuk dil, bilgi, sosyal hayat, etkileşim becerilerini geliştirir. Bunların yanı sıra çocuktaki duygusal gelişim de aile içinde gelişmeye başlar. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri, düşüncetarzları, gelenekleri, dini inançları çocuk üzerinde büyük etki bırakırlar. Eğitim öncesi çocuğun maddi ve manevi bütün yetenek ve düşüncesi evdeki atmosferde şekillenir.

Okul öncesi eğitimle dış dünyayla tanışan çocuk artık altı-yedi yaşlarında metotlu bir disiplinin içine girer. İlköğretim ve aile çocuğun sosyalleşmesi ve

¹² Giddens,A., “Mahremiyetin Donuşumu”, 2. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.

¹³Giddens, A., “Elimizden Kaçıp Giden Dünya”, Çeviren osman Akınay, Alfa Yayıncılık, s.67

¹⁴ Aynı yer, s.69

¹⁵ Ecarius. J, Familie und Schule, V-S Verlag, Wiesbaden 2007,s.321

yetiştirilmesinde önkoşulları oluşturur. Burada çocuklar artık aileden az ya da çok farklılaşmaya başlarlar. Kendi çabaları, performansları veya başarısızlıkları onları öznel şekillendirmeye iter.

Modern zamanlarda ailenin içinden geçtiği değişim süreçleri, kültürel olarak karamsar bir perspektiften bakıldığında çocukların ve gençlerin yaşam tarzları üzerinde artan bir psikososyal yük olarak görülür. Bu durum sadece çocuklar için geçiş sorunlarına yol açmakla kalmaz, aynı zamanda okul ve aile faaliyet alanları arasında gerilimlere de neden olabilir.

Kaynakça

Aslanturk, Z., Tayfun Amman, Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler, 4.Basım, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2001

Bayer, A. "Değişen Toplumsal Yapıda Aile", İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4.sayı, 2013 Çamlıca Yayınları, 2001

Ecarius. J, Familie und Schule, V-S Verlag

Giddens, A. Mahremiyetin Dönüşümü, 2. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.

Giddens,A., Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çeviren Osman Akınay, Alfa Yayıncılık

Guenon, R, Modern Dünyanın Bunalımı, Hece yayınları

<http://www.stiftungfuerzukunftsfragen.de/newsletter-forschung-aktuell/255.html>

KENTLERDE YAŞANAN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNDE YEŞİL ALTYAPI ÇÖZÜMLERİ: ERZURUM ÖRNEĞİ

Yayına Geliş Tarihi: 17.03.2024
Yayınlanma Tarihi: 27.03.2024

Özlem Nur SAMANCI¹⁶, Rabia
KARADAĞ¹⁷

Özet

Kentlerde tüketilen enerji miktarı ve kaplı alan yoğunluğu; kentsel ısı adalarının oluşmasına, hava kirliliğine, yağış miktarının değişmesine ve yeşil alanların tahribatına sebep olmaktadır. İklim değişikliğini önlemede yeşil alan varlığı oldukça önemlidir. Yeşil alanlar karbon salımını azaltarak, ısı adalarının oluşmasını engeller. Sağlıklı ve yaşanabilir kentler yeşil alan ve yapı alanı arasında denge sağlayan kentlerdir. Kentler hem iklim değişikliğini etkileyen hem de iklim değişikliğinden etkilenen alanlardır. İklim değişikliğinin etkilerini azaltmak için kentlere odaklanılması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı; Erzurum kentinde bulunan yeşil alan varlığını tespit ederek yeşil alanların yeterli olmadığı bölgeleri Grid Yöntemi kullanarak belirleyerek yeşil alan varlığının ve kalitesinin artırılması için çözüm önerileri sunmaktır. Bu kapsamda oluşturulan gridlerin çakıştırılmasıyla elde edilen sentez grid çalışması sonucu yeşil alanlar bakımından en az yoğun bölge tespit edilmiştir. Sonuç olarak tespit edilen bölgeye, iklime uyumlu yeşil altyapı önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: İklim değişikliği, yeşil alan, Grid Yöntemi, Erzurum

GREEN INFRASTRUCTURE SOLUTIONS FOR CLIMATE CHANGE: THE CASE STUDY OF ERZURUM CITY

Abstract

Amount of energy consumed and paved area density in cities cause the formation of heat islands, air pollution, changes in the amount of precipitation and the destruction of green areas. The presence of green areas is very important in mitigating climate change. Green areas reduce carbon emissions and prevent the formation of heat islands. Healthy and livable cities provide balance between green areas and impervious areas. Cities both affect and are affected by climate change. To reduce the effects of climate change, it is necessary to focus on cities. The purpose of this study is to identify the presence of green areas in the city of Erzurum and to offer solution suggestions by using the Grid Method to determine the areas where green areas are not sufficient. As a result of the synthesis grid study obtained by overlapping the grids created in this context, the least dense region in terms of green areas was determined. As a result, climate-adaptive green infrastructure suggestions were presented to the identified region.

Keywords: Climate change, green space, Grid Method, Erzurum

¹⁶Mimar, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı
E posta: ozlemnursamanci@gmail.com

¹⁷ Peyzaj Mimarı, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans Programı E posta: rabiakrdg25@gmail.com

GİRİŞ

Kentlerdeki iklim değişikliğinde en önemli faktörlerden birisi kentlerin sahip olduğu yüzey özellikleridir (Toy ve Esringü, 2021). Kentsel bölgelerde geçirimsiz yüzeyler, kentleşmeyle birlikte artış göstermektedir. Geçirimsiz yüzeyler, kentlerde ekosistem hizmetlerindeki işlev ve faydaları olumsuz etkilemektedir (Pataki *et al.*, 2011). Yeşil alanların eksikliği ekosistem dengesini bozarak, bitki ve hayvan türlerinin habitatlarının kaybına, biyolojik çeşitliliğin azalmasına ve kirliliği artırarak hava kalitesinin düşmesine neden olmaktadır (McKinney, 2008; Nowak *et al.*, 2002). Yeni mekanlar oluşturulurken yeşil alanların dikkate alınmaması, ısı adası etkisini ve doğaya salınan karbon miktarını da artırmaktadır (Demirbaş ve Aydın, 2020; Oke, 1982). Hızlı büyümenin etkisiyle oluşan yapılaşma ve kaplamalı alan yoğunluğu, yeşil alanların varlığını oldukça düşürmektedir.

İklim değişikliğiyle mücadelede yeşil alanların varlığı oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Yeşil alanlar ve ekosistem hizmetleri, kentlerde iklim değişikliğinin etkilerini azaltmada önemli bir rol oynar. Yeşil alanlar kentsel alanlarda gölgeleme etkisi yaparlar ayrıca ortama nem sağlayarak aşırı sıcak ya da soğuk ortamların oluşmasını engellerler (Toy ve Yılmaz, 2008; Aksoy ve Arslan, 2022). Sağlıklı ve yaşanabilir kentler, yeşil alan – yapı alanı arasında dengeli bir dağılımı

olan ekolojik nitelikleri yüksek yeşil alanların bulunduğu yeşil altyapı sistemine sahip kentlerdir (Hepcan, 2019; UN, 2018). Bu bağlamda kentsel tasarımda yeşil altyapılara yer ayırmak, kentlerde yaşayan canlıların biyoklimatik konforunu olumlu yönde etkileyecektir. Yeşil altyapı sistemleri, kentlerde yaşayan bireylerin daha konforlu yaşam sürmelerini sağlar. Ayrıca kentlerin daha sürdürülebilir olmasını, doğal afetlere karşı dayanıklılığını artırır ve şehir ısı adası etkisini azaltır (Toy ve Eren, 2023; Ortaçeşme ve Zeğerek – Altunbey, 2022). İklim değişikliği birçok kenti etkilediği gibi Erzurum kentini de büyük oranda etkilemektedir. Yoğun kentleşmenin etkisiyle Erzurum kentinde bulunan yeşil alan varlığı giderek azalmakta, mevcutta bulunan yeşil alanlar ise aktif olarak kullanılmayıp pasif durumda kalmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Erzurum kent merkezinde bulunan mevcut ‘Yeşil Alanları’ ve ‘Ağaç Varlığını’ tespit etmek ve yeşil alanların yeterli miktarda olmadığı bölgeleri Grid Yöntemi kullanılarak belirleyip çözüm önerileri sunmaktır.

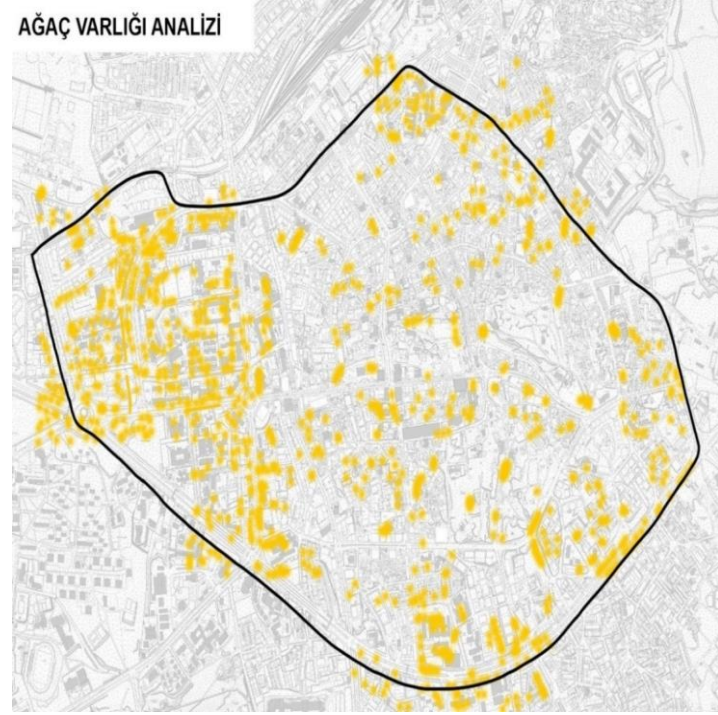
MATERYAL

Çalışma alanı olarak belirlenen Erzurum kenti, Türkiye'nin Kuzey Doğusunda bulunup 39°57'23" Kuzey, 41°10'12" Doğu boylamları arasında yer almaktadır (Şekil 1). Rakımı 1.853 m (6.079 ft) olup genel olarak plato özelliği göstermektedir. Yükseltiden dolayı kentte sert karasal

Şekil 3. Çalışma alanının 350x450 metrelik gridlere bölünmüş hali

Şekil 4: Erzurum kent merkezi yeşil alan analizi

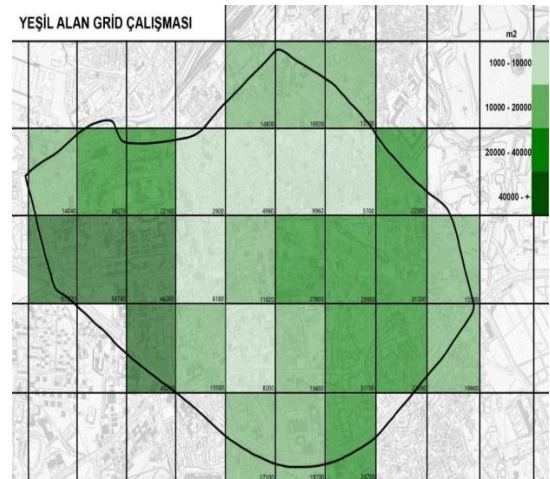
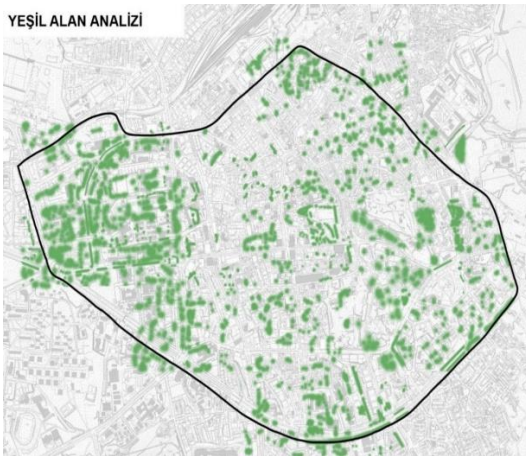

Şekil 5. Erzurum kent merkezi ağaç varlığı analizi

'Yeşil Alan' grid çalışması yapılırken her gride denk gelen 'Yeşil Alan' metrekaresi toplanıp, hesaplanarak gridlerin sağ alt köşesine yazılmıştır. 'Yeşil Alan' yoğunluğuna göre 4 farklı aralık belirlenip bu 4 farklı aralığa denk gelen renk tonlarına göre bölgeler boyanmıştır.

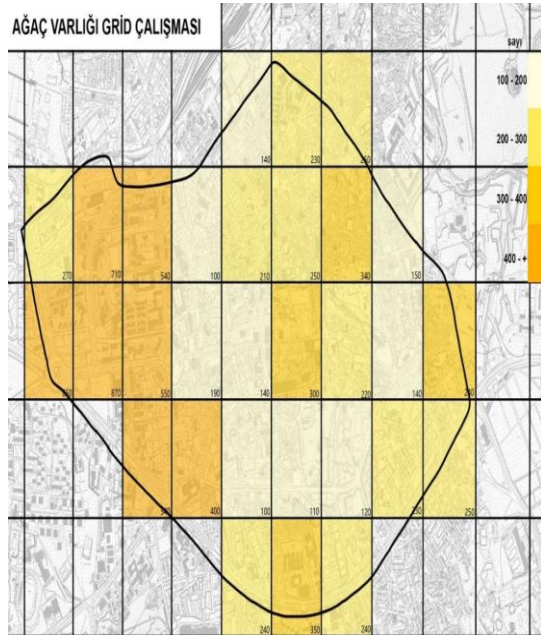
BULGULAR

Çalışma kapsamında 'Google Earth' uygulamasında mevcutta bulunan 'Yeşil Alan' ve 'Ağaç Varlığı' analizlere aktarılmıştır.

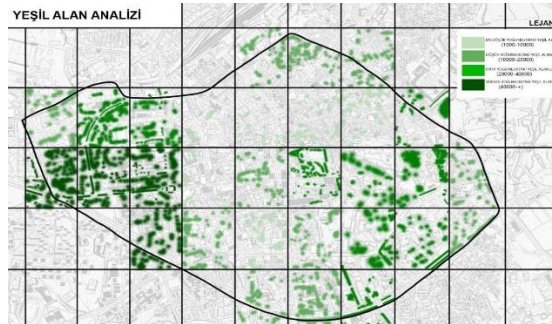
Şekil 6. ‘Yeşil Alan’ grid çalışması

‘Ağaç Varlığı’ grid çalışması yapılırken her gride denk gelen ağaç sayıları toplanıp, hesaplanarak gridlerin sağ alt köşesine yazılmıştır. ‘Ağaç Varlığı’ yoğunluğuna göre 4 farklı aralık belirlenip bu 4 farklı aralığa denk gelen renk tonlarına göre bölgeler boyanmıştır.

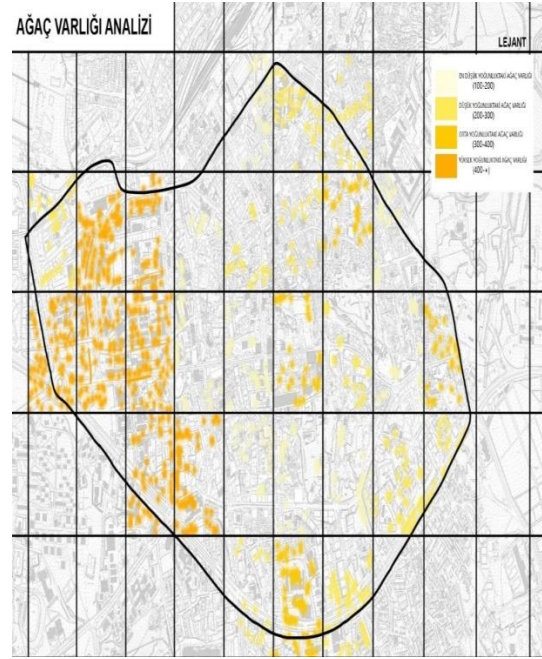

Şekil 7. ‘Ağaç Varlığı’ grid çalışması

Grid çalışmasında elde edilen veriler ‘Yeşil Alan’ ve ‘Ağaç Varlığı’ analizlerine aktarılarak her gride denk gelen yoğunluğa göre renk tonları oluşturulmuştur.

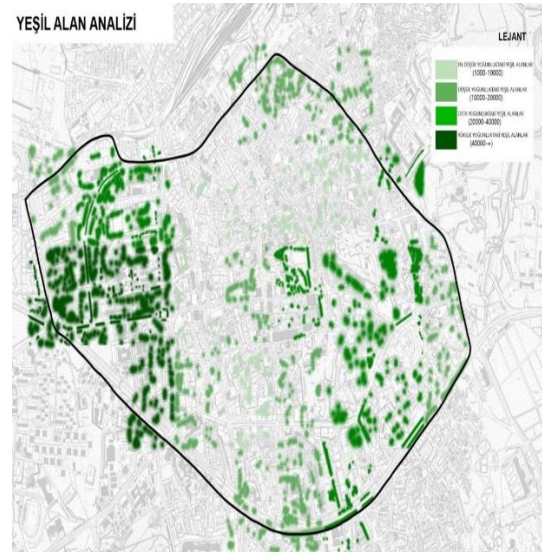

Şekil 8. ‘Yeşil Alan’ analizinin 350x450 metrelik gridlere bölünmüş hali

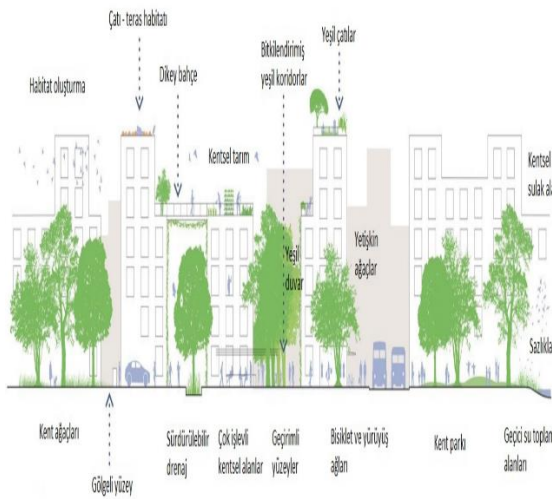

Şekil 9. ‘Ağaç Varlığı’ analizinin 350x450 metrelik gridlere bölünmüş hali

Renk tonlarına göre oluşturulan analizler, Erzurum kent merkezindeki ‘Yeşil Alan’ ve ‘Ağaç Varlığı’ yoğunluklarını 350x450 metrelik bölgelere göre belirlemiştir.

oluşturulan yeşil alanlar imara kapalı olmalıdır. Bölgede oluşturulacak yeşil alanların konumu soğuk rüzgarları kesecek şekilde olmalıdır. Bitkiler, doğal gölgelendirme işlevi sağladığı için açık otoparklarda bitkilendirme yapılmalıdır. Yeşil çatılar radyasyonu azaltıp yalıtım sağladığı için yapılarda tercih edilmelidir. Yapılarda kullanılacak düşey bahçeler binadaki enerji tüketimini azaltmaya katkı sağlamaktadır. Geçirgen döşemeler, suyu toprağa sızdırdığı ve yeraltı sularının beslenmesine katkı sağladığı için tercih edilmesi gereken bir döşeme türüdür. Parklarda veya yaya yollarında geçirgen döşeme türleri kullanılmalıdır. Yağmur bahçeleri, suların toplanmasına ve arıtılmasına destek sağladığı için çatılarda, yaya yollarında ve cep otoparklarında kullanılmalıdır. Yağış suyu bitki şeridi, yol ve kaldırım kenarlarında kullanılmalıdır.

Şekil 13. ‘Yeşil Alan’ ve ‘Ağaç Varlığı’ önerileri (ARUP, 2019)

Bölgedeki geniş caddelerde ağaçlandırmalar yapılmalıdır. Yol kenarlarındaki kaldırım ve refüjler ağaçlandırılarak yeşil kuşaklar oluşturulmalıdır. Ulaşım ağlarında ağaçlandırmalara yer verilmeli, yaya ve araç yolları ağaçlarla ayrılmalıdır. Seçilecek ağaç türleri soğuk iklime uygun olmalı ve kar yüklerine dayanabilmelidir. Büyük yapraklı ağaçlar hava kalitesini daha fazla iyileştireceği için bu ağaç türleri tercih edilmelidir. Güney yönlerde yaprak döken ağaçlar, kuzey yönlerde ise iğne yapraklı ağaçlar tercih edilerek, hakim rüzgardan korunma alanları sağlanmalıdır. Sarıçam gibi yaprak dökmeyen türden ağaçlar, çam ve huş ağacı gibi soğuk iklime daha uygun olan ağaçlar kullanılmalıdır. Kullanılan ağaçlar, kontrolsüz bir şekilde budanmamalı, taç örtüleri küçültülerek soğuk iklime dayanıksız hale getirilmemelidir.

KAYNAKÇA

- ARUP. (2019). *Cities Alive*.
<https://www.arup.com/perspectives/cities-alive>.
- Demirbaş, M., ve Aydın, R. (2020). 21. Yüzyılın En Büyük Tehdidi: Küresel İklim Değişikliği. *Ecological Life Sciences*, 15(4), 163-179.
<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2020.15.4.5A0143>
- Hepcan, Ç. C. (2019). *Kentlerde İklim Değişikliği İle Mücadele İçin Yeşil Altyapı Çözümleri*. TC Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Kamer Aksoy, O., ve Arslan, E. S. (2022). Kentlerde İklim Değişikliğinin Olası Etkilerinin Azaltılmasında Yeşil Altyapı ve Ekosistem Hizmetlerinin Rolü. *İnsan Ve İnsan Dergisi*, 9(33), 53-62.
 HYPERLINK
["https://doi.org/10.29224/insanveinsan.1104391"](https://doi.org/10.29224/insanveinsan.1104391)

- <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.1104391> .
- Nowak, D. J., Stevens, J. C., Sisinni, S. M., and Luley, C. J. (2002). Effects Of Urban Tree Management And Species Selection On Atmospheric Carbon Dioxide. *Arboriculture & Urban Forestry (AUF)*, 28(3), 113-122.
- Oke, T. R. (1982). The Energetic Basis Of The Urban Heat Island. *Quarterly Journal of the Royal Meteorological Society*, 108(455), 1–24.
- Ortaçesme, V., ve Zeğerek Altunbey, P. (2022). İklim Adaptasyonunun Anahtarı Olarak Yeşil Altyapı: Kentsel Doğa Ve İklim Değişikliği. *Peyzaj Dergisi*, 4(2), 123-132. HYPERLINK "<https://doi.org/10.53784/peyzaj.1220747>" "
- <https://doi.org/10.53784/peyzaj.1220747> .
- Pataki, D. E., Carreiro, M. M., Cherrier, J., Grulke, N. E., Jennings, V., Pincetl, S., and Zipperer, W. C. (2011). Coupling Biogeochemical Cycles In Urban Environments: Ecosystem Services, Green Solutions, And Misconceptions. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 9(1), 27-36.
- United Nations. (2018). *Sustainable Cities and Communities*. UN Sustainable Development Goals. HYPERLINK "<https://sdgs.un.org/goals/goal11>" \t "_new" <https://sdgs.un.org/goals/goal11> .
- McKinney, M. L. (2008). Effects Of Urbanization On Species Richness: A Review Of Plants And Animals. *Urban ecosystems*, 11(2), 161-176.
- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI.
(2020). Coğrafi Yapı: <https://erzurum.ktb.gov.tr/TR-56063/cografya.html>.
- Toy, S., ve Eren, Z. (2023). Suggestions for The Parametrization Of Urban Characteristics To Increase The Climate – Resilience Of Cities In Türkiye. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*. 2(4), 324-347.
- Toy, S., ve Esringü, A. (2021). Erzurumda Kent Kanyonu Alanlarının Gelişimi Ve Peyzaj imarlığı Açısından Allınabilecek Tedbirler. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 5(2), 89-96. 10.54864/ataplanlamavetasarim.1038118
- Toy, S., ve Yılmaz, S. (2008). Peyzaj Tasarımında Biyoklimatik Konfor Ve Yaşam Mekanları İçin Önemi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 1133-139. <https://agriculture-ataunipress.org>
- TÜİK. (2021). TÜİK. <https://www.tuik.gov.tr>.